

Malmö högskola
Läroarutbildningen
Individ och samhälle

Examensarbete
10 poäng

Vad ska du bli när du blir stor?

Studie- och yrkesval
hos elever på gymnasiet studieförberedande program

What are you going to be when you grow up?
Choices of education and vocation among upper secondary students
in national programs preparing for post-secondary studies

Kristina Adolfsson
Anna Thelander

Studie- och yrkesvägledarexamen 120p
Vårterminen 2006

Handledare: Jan Andersson
Examinator: Anders Lovén

Sammanfattning

Kristina Adolfsson

Anna Thelander

Vad ska du bli när du blir stor?

Maj 2006

Det finns många faktorer som påverkar elevers val av yrken och studier. I detta examensarbete har vi velat ta reda på hur eleverna själva anser sig har blivit påverkade till detta val.

Syftet med detta arbete är att undersöka vilka faktorer som påverkar och har betydelse i valet till eftergymnasiala utbildningar för elever som går ett studieförberedande program på gymnasiet. Vi ville också ta reda på vad de värderar som viktigt i kommande yrkesroll samt vikten av studievägledning de fått innan sitt val.

I vår undersökning har vi använt oss av kvantitativ metod och gjort en enkät undersökning bland avgångselever på de studieförberedande programmen på en gymnasieskola.

Litteraturgenomgången utgår från frågeställningarnas olika områden. Dessa handlar om arbetsmarknaden, arbetslivet, utbildning och studie- och yrkesvägledning.

En del av de resultat vi har kommit fram till pekar på att i stort sett alla eleverna tänker läsa vidare efter gymnasiet. När det gäller hur de ser på sitt kommande yrkesliv så är faktorer som, trevliga arbetskamrater och möjlighet till individuell kompetensutveckling det som ses som det viktigaste. Faktorerna som påverkade studievalet var i första hand att få intressanta arbetsuppgifter samt att det var lätt att få arbete efter utbildningen. Det som eleverna tyckte var viktigast i studie- och yrkesvägledningen, var att få information och råd om utbildningar och yrken samt att få råd om val av utbildning och yrke. Utifrån våra tre frågeställningar konstaterar vi att svaren endast marginellt skiljer sig åt mellan könen

Sökord: Eftergymnasiala studier, studieförberedande program, studievägledning, arbetsmarknad, arbete, studie- och yrkesval

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	6
2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	7
3 METOD	8
3.1 Val av metod	8
3.2 Enkäten	8
3.3 Urval	9
3.4 Genomförande	9
3.5 Bortfall	9
3.6 Undersökningens reliabilitet	10
3.7 Undersökningens validitet	10
4 LITTERATURÖVERSIKT/TIDIGARE FORSKNING	11
4.1 Ungdomars utbildnings- och yrkesval	11
4.1.1 Medvetenhet om mig själv och medvetenhet om alternativ	11
4.1.2 Hjälpa med att fatta beslut och hjälpa med genomförande	13
4.1.3 Vägledningsmodeller och teorier	15
4.2 Utbildning och arbetsmarknad	19
4.2.1 Utbildning	19
4.2.2 Ungas syn på arbete	21
4.2.3 Ungdomsbarometern	23
4.2.4 AMS rapport	24
4.2.5 Framtida arbetsmarknad i Jönköpings län	25
5 RESULTAT	27
5.1 Bakgrundsfrågor	27
5.2 Det ”goda arbetet”	30
5.3 Faktorer som påverkar studievalet	32
5.4 Studie- och yrkesvägledning	33
5.5 Sammanfattning av resultatet av våra frågeställningar	35
5.5.1 Vilka faktorer är viktiga när det gäller det ”goda arbetet”?	35

5.5.2	Vilket har haft störst betydelse i valet av eftergymnasial utbildning?	36
5.5.3	Hur viktigt olika områden i studie- och yrkesvägledningen är inför studievalet?	36
6	DISKUSSION	37
6.1	Metoddiskussion	37
6.2	Bakgrundsfaktorer	38
6.2.1	Föräldrarnas utbildningsbakgrund	38
6.2.2	Läsa vidare efter gymnasiet	39
6.2.3	Sökta utbildningar, olika yrken och arbetsuppgifter efter avslutad utbildning	40
6.2.4	Utbildningsort	43
6.3	Det ”goda arbetet”	43
6.4	Faktorer som påverkar studievalet	45
6.5	Studie- och yrkesvägledning	47
6.6	Framtida forskning	50
	LITTERATURFÖRTECKNING	51
	Figur 1	15
	Figur 2	17
	Figur 3	18
	BILAGA	

1. Inledning

En dag i våras kunde man läsa i Smålandstidningen (31 mars 2006) en artikel som handlade om ungdomars tankar om sitt kommande yrkesval. Ett antal elever och studievägledare var intervjuade och de berättade om olika sätt att se på valet av studier och yrken. Många elever var osäkra på när de ville läsa vidare och vad de i så fall skulle välja för utbildning. Hälften av de intervjuade eleverna svarade att det var både det rådande läget på arbetsmarknaden och deras eget intresse för en speciell utbildning som hade lika stor betydelse för valet av yrke och hälften svarade att det bara var yrkesdrömmen som spelade någon roll.

Studievägledaren talade om vikten av vidareutbildning som en investering i sig själv. Hon berättade om väljandet som en process och hur viktigt det är att mycket noga ha tänkt igenom konsekvenserna med ett visst yrke eller utbildningsval. Dagens utbildningsmöjligheter kan jämföras med ett stort smörgåsbord och det är bara att välja, säger hon.

Utifrån denna artikel tyckte vi det skulle vara intressant att ta reda på hur avgångselever på de studieförberedande programmen på gymnasiet ser på arbete, vilka faktorer som påverkar valet av utbildning och i vilken mån de fått hjälp med sitt beslut av studie- och yrkesvägledare.

Eftersom elever som går på ett studieförberedande program inte får en yrkesutbildning så förväntas de ju gå vidare till eftergymnasiala utbildningar såsom högskola t ex. Hur många av vår undersökningsgrupp kommer att läsa vidare och inom vilka områden väljer de sitt kommande yrke? Det finns många faktorer som påverkar elevers val av yrken och studier och vi vill veta hur eleverna själva anser sig ha blivit påverkade till detta val.

Denna undersökning kan vara av intresse för studie- och yrkesvägledare inom gymnasieskolan och eftergymnasiala utbildningar.

1.1 Bakgrund

Valet av vidareutbildning är viktigt för eleverna på de studieförberedande programmen. Enligt Fransson/Lindh's rapport från Skolverket (2004) konstateras det att omständigheterna och villkoren ändrats för ungdomar i betydande grad de sista årtiondena. Det handlar t ex. om att utbildningstiden har förlängts mycket eftersom yrken med lägre utbildningskrav mer och mer har försvunnit.

Att ta steget in i arbetslivet är en av de viktigaste brytpunkterna i en människas liv – från barndom till vuxenansvar.

I Skolverkets rapport (2004) refererar författarna till Gustavsson som säger att den forskning som är gjord om ungdomars yrkesval och arbetsliv inte är tillräcklig.

Inom dessa områden finns det inte tillräckligt mycket forskning:

- Hur ungdomar tar till sig arbetsplatsers olika kulturer
- Hur arbetsgivare rekryterar ungdomar
- Hur ungdomar tränas i yrkesrollen
- Hur ungdomar förhåller sig till de värderingar som råder på arbetsplatser
- Hur ungdomar socialiseras in i arbetslivet
- Hur ungdomar tänker och agerar när det gäller val av yrke

Utifrån den kunskapsbrist som råder om bl.a. ungdomars val av yrke har vi valt att göra denna studie. Vi vill få en uppfattning om hur avgångseleverna på de studieförberedande programmen, på den gymnasieskola vi valde att göra studien på, ser på olika faktorer som ligger till grund för deras val av studier och yrken samt den studievägledning de fått. Svaren vi fått på denna undersökning kan sedan ge en bild av den påverkan som finns av olika slag till studievalet samt hur eleverna värderat den studie- och yrkesvägledning de eventuellt har fått. Utifrån den kunskapen kan man sedan förändra och förbättra eventuella brister i arbetet med studievägledningen samt få en bild av hur elever idag värderar olika faktorer i arbetslivet.

2. Syfte och frågeställning

Vårt syfte är att undersöka vilka faktorer som påverkar och har betydelse i valet till eftergymnasiala utbildningar för elever som går ett studieförberedande program på gymnasiet. Det är även av intresse att ta reda på vilken förberedelse och information de fått när det gäller studie- och yrkesvägledning innan de gjorde sitt val och hur de värderar denna. Vi är också intresserade av om det skiljer sig åt mellan könen i de frågeställningar vi har.

Det vi avser undersöka är elevers syn på nedanstående frågor:

- Vilka faktorer är viktiga när det gäller ”det goda arbetet”?
- Vilka faktorer har haft störst betydelse i valet av eftergymnasial utbildning?
- Hur viktigt olika områden i studie- och yrkesvägledningen är inför studievalet?

Med ”det goda arbetet” menar vi de faktorer som den enskilda individen värderar som viktiga i arbetslivet. Detta kan tex. vara trevliga arbetskamrater, hög lön, möjlighet till utveckling och karriär.

Studie- och yrkesvägledningens områden som vi avser ovan är råd och information inför val av utbildning och yrke, vägledningssamtal för att gå igenom sin situation och lära känna sig själv bättre, att få nya idéer och infallsvinklar samt att få diskutera lämplighet för olika utbildningar och yrken.

3. Metod

3.1 Val av metod

Vi har valt att genomföra en kvantitativ studie med hjälp av enkätfrågor. Enligt Trost (1994) är den kvantitativa metoden kännetecknade för en hög standardisering och strukturering av frågorna man ställer vilket innebär att det ska vara fasta svarsalternativ. Metoden används när man ska mäta olika saker och indelas i olika klasser. Man mäter och observerar för att finna ett samband i det man söker.

Våra frågeställningar bygger på att få reda på vilket som har störst betydelse i valet av utbildning/yrke för ungdomar. Vi använder oss av enkätundersökning eftersom det ger ett större underlag. En kvalitativ studie med några få intervjuer skulle ge oss alldeles för lite underlag för att kunna se en trend i detta val. I vår litteratursökning har vi använt oss av våra sökord. Vi har dels gått in på olika högskolors hemsidor och sökt efter relevant material. Även Google, Libris och andra större bibliotekskataloger har vi använt oss utav. Vi har hittat en del rapporter som vi anser ha varit relevanta för vårt undersökningsområde.

3.2 Enkäten

I vår enkät har vi utgått från olika frågeområden som kommer igen både i resultat och diskussion. Vi började med en kort information om vad enkätens syfte var och att vi skulle använda den till vårt examensarbete. Eleverna fick också här information om att de var anonyma i undersökningen. Fråga 1-7 är bakgrundsfrågor. I fråga 1, 3 och 4 så har vi använt oss utav kategori frågor som innebär att man bara anger ett svarsalternativ. Frågorna 2, 5, 6 och 7 är öppna frågor. Fråga 2 skulle även kunna vara en kategori fråga men vi valde att ha den som en öppen fråga. Nästa del handlar om arbetslivet och där har vi använt oss utav skal frågor. Delen som handlar om påverkansfaktorer för elevernas studieval har vi gjort på samma sätt med skal frågor på de uppställda påståendena. Det finns även utrymme efter dessa båda områden att skriva ett öppet svar under annat alternativ. Den sista delen handlar om studie- och yrkesvägledning. Fråga 10, 11 och 12 valde vi ha som kategori frågor och fråga 13 med skal frågor utifrån påståenden. Till slut lämnade vi möjlighet för eleverna att skriva ner om de fritt ville kommentera något utifrån enkäten. De olika typerna av frågor (skal-, kategori- och öppna frågor) vi har i enkäten har vi hämtat ur Introduktion till forskningsmetodik av Judith Bell (1995). I resultatet så använder vi oss utav både tabeller och diagram för att åskådliggöra de resultat vi kommit fram till i vår undersökning.

3.3 Urval

Vi valde att göra enkät undersökningen på en gymnasieskola eftersom vi ansåg att det skulle bli för stor undersökning om vi tog flera gymnasieskolor. Den gymnasieskola vi valde är en relativt stor skola i Jönköpings län med och på skolan finns alla studieförberedande program.

De elever som medverkade i enkät undersökningen kom från årskurs 3 på

Naturvetenskapsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet, Estetiska programmet och Tekniska programmet. Vi gjorde undersökningen på alla klasser i dessa olika program förutom en klass från samhällsvetenskapliga programmet eftersom vi endast fick tag i ett fåtal elever från denna klass.

3.4 Genomförande

Vi valde att genomföra enkät undersökningen under veckorna 17 och 18 i maj 2006. Vi tog först kontakt med rektorer på skolan för godkännande. Efter detta tittade vi på elevernas schema för att komma i kontakt med undervisande lärare. Vi tillfrågade då dessa lärare om att vi ville komma till deras lektioner och genomföra denna undersökning. Vi gick sedan ut i klasserna och var med hela tiden då eleverna fyllde i enkäterna och detta tog ca 15 min per tillfälle. När vi var där kunde vi svara på eventuella frågor som dök upp. Endast ett fåtal frågor om något ord som behövde förtydligas uppstod. Innan enkäten delades ut informerade vi om fråga 13. Att den endast skulle fyllas i om de haft samtal med Studie- och yrkesvägledare. Eftersom vi var närvarande hela tiden och samlade in enkäterna efteråt så tror vi att fördröjningen och bortfallet var minimerat jämfört med om vi skulle skickat ut enkäterna på annat sätt. Att vi inte skickade enkäterna beror både på att vi inte trodde att vi skulle få så stor svarsfrekvens och att det skulle ta för lång tid.

3.5 Bortfall

Det var väldigt svårt att genomföra undersökningen vid denna tidpunkt eftersom många avgångselever under dessa veckor gör slutprov, nationella prov och ska redovisa sina projektarbeten. Trots att vi uppsökte en del klasser flera gånger så fanns inte möjligheten att få större svarsfrekvens. En svårighet var att några klasser i stort sett aldrig hade gemensamma lektioner. Oftast såg det ut på schemat som att nu kommer det vara många elever där och när vi kom dit så kunde det vara fyra-fem elever från en klass. Många elever hade självständiga arbeten som de jobbade med hemma. Det finns även en del frånvaro på dessa program bekräftade de undervisande lärarna. Resultatet av undersökningen blev att utav: 119 elever så

svarade 78 stycken och utav dessa elever var 41 kvinnor och 37 män. Detta antal motsvarar 65,5 % av undersökningsgruppen.

3.6 Undersökningens reliabilitet

Med reliabilitet menas att undersökningen är gjord på ett tillförlitligt sätt.

Vår uppfattning är att reliabiliteten är relativt hög. Vi tror att man kan få samma svar en gång till eftersom omständigheterna och bakgrundsfaktorerna runt elevernas val inte förändras så fort. Frågorna var tydliga och exakta så de svar vi fick var lätta att tolka. Vi gav instruktioner för hur enkäten skulle fyllas i och vi fanns också på plats när eleverna fyllde i den för att eventuellt förtydliga något som var oklart. Vid något tillfälle var det endast ett fåtal elever som behövde få något ord förklarat för sig.

3.7 Undersökningens validitet

Med validitet menas att man mäter det man avser att mäta. Avsikten med denna undersökning var att ta reda på hur ungdomar ser på arbetslivet och vilka faktorer som ligger till grund för val av utbildning och yrke samt hur de värderar studie- och yrkesvägledning.

Vi har använt oss av enkätundersökning för att ta reda på dessa frågor. När vi utformade enkäten formulerade vi frågor som vi uppfattade som tydliga, klara och som inte skulle gå att missuppfattas. Vi hade färdiga svarsalternativ men gav även utrymme för övriga kommentarer.

Vår uppfattning är att denna metod har varit tillförlitlig. Vi tycker att vi undersökte det vi hade för avsikt att undersöka. Den elevgrupp som vi valt att göra studien i går tredje året på gymnasiet studieförberedande program och har haft möjlighet att söka till eftergymnasiala utbildningar innan vi gjorde vår undersökning. Utifrån de frågeställningarna vi hade i syftet har vi fått in de svar vi behövde.

4. Litteraturöversikt/tidigare forskning

4.1 Ungdomars utbildnings- och yrkesval

I den forskning som Fransson, Lindh (2004) tagit del av har de uppmärksammat först och främst att ungdomar inte kan ses som en enhetlig grupp. De menar vidare att forskningen visar att ungdomar söker trygghet med fast lön och bra lön i första hand. Här skiljer sig inte ungdomar från andra äldre generationer. Det finns inte så många svenska studier som behandlar ungas studie- och yrkesval. Vi kommer här sammanfatta olika vägledningsmodeller för att sedan gå in lite djupare på vägledning ur olika perspektiv. Efter detta kommer avsnitt om utbildning, ungas syn på arbete, val av studier och hur den aktuella arbetsmarknaden i hela landet och Jönköpings län ser ut.

4.1.1 Medvetenhet om mig själv och medvetenhet om alternativ

I Skolverkets rapport nr126 (1997), refererar man till läroplanen där det står att studie- och yrkesorienteringen har till uppgift att hjälpa eleven med sitt framtida val när det gäller studier och yrkesval. Dessa val ska behandlas så att inte faktorer såsom kön, etnicitet, social bakgrund, klasstillhörighet eller ekonomisk bakgrund får för stor inverkan. Strävan bör ligga i att stötta eleven fram till ett eget och fritt val där individen själv kan komma fram till sitt eget bästa och på ett personligt plan ha lika möjligheter som andra för att lyckas med detta val.

En del säger att faktorer som har med arv och genetik att göra har avgörande betydelse medan en del hävdar att miljön påverkar mest. Andra hävdar att det är personlighet eller familjens ”psykologiska” klimat som leder oss till våra respektive utbildnings- och yrkesbanor medan andra tror på valet utifrån ett astrologiskt perspektiv. För att uppväga dessa faktorer sägs att skolans studie- och yrkesvägledning fått spela en utjämnande roll. Hur som helst konstateras att studie- och yrkesvalet är väldigt komplext och studie- och yrkesvägledaren är till för att stödja eleverna i deras framtidsplaner, (Skolverket, 1997).

Med självvärdering menar Ahlgren (1999) dels hur man uppfattar sig själv och hur man bedömer att man klarar av vissa uppgifter. Vi kan översätta självvärdering till det första steget i fyrstegsmodellen (som förklaras på s.17). Det handlar om att lära känna sig själv när det både gäller förmågor och brister hos sig själv. Självvärderingen påverkar vilka strategier man använder, hur mycket arbete man lägger ner på uppgiften och vilken uthållighet man har när

man genomför uppgiften. Hela tiden tar vi till oss de erfarenheter vi har av tidigare framgångar eller misslyckande i liknande situationer. Självvärdering har stor del i hur ungdomar gör val till olika utbildningar. Det finns begränsningar för ungdomarna i val av utbildning och yrkesliv. Begränsningar utgörs oftast av kön, etnicitet och sociala kulturer. I skolverkets rapport nr126 (1997) menas att dessa begränsningar är ett uttryck för "ickeval" där slumpen inte spelar så stor roll eftersom de sociala villkoren man lever under kommer att begränsa de erfarenheter individen gör. Genom att se hur interaktionen mellan dessa påverkansfaktorer sker så kan vi få en bild av hur "väljandet" sker.

Enligt betänkandet i Kvinnomaktsutredningen (SOU 1998:6) refererad i Ahlgren (1999) så är inte skolan neutral utan flickor och pojkar behandlas olika. Både undervisning, arbetsformer och läromedel är till fördel för pojkar gentemot flickor. I skolan formar eleverna sina könsidentiteter med vad som anses manligt och kvinnligt. Detta kan påverka dem när de söker utbildningar genom att de inte ser alla utbildningar som möjliga för dem. I Stockholm har en studie vid Lärarhögskolan visat att utbildningsval var mer riktat mot traditionella förväntningar utifrån deras kön än hur deras begåvning såg ut. Det konstaterades i studien att pojkar valde utbildningar som har god arbetsmarknad, hög status och ger hög lön.

Goldstein-Kyaga (1999) säger att när det gäller etnicitet så lever oftast yrkestraditioner kvar i den egna gruppen. Invandrarungdomar är ofta målmedvetna och har bra skolresultat. De vill ofta studera vidare efter gymnasiet. Det finns samband mellan högutbildade invandrarföräldrar och deras barns vilja att studera vidare. Sambandet är högre i dessa familjer. Samma mönster finns ju i svenska familjer. I flera studier så vill en högre andel av invandrarungdomarna studera vidare efter gymnasiet än andelen svenska ungdomar.

Ahlgren (1999) menar att när det gäller hur ungdomar väljer yrke har självförtroendet en stor betydelse. Dels genom de erfarenheter som de har av arbetslivet genom sommarjobb, prao, apu ev. extrajobb. För den enskilde individen så är det egna värderingar och ambitioner som påverkar utbildningsval. Ungdomarna är ju också påverkade av vilka värderingar som finns i omgivningen genom föräldrar, kompisar, skolan bl. a. När ungdomarna ska välja utbildning så är deras motivation för yrkesvalet viktig. Detta utgör också handlingsberedskap och uthållighet för att nå målet. Självbilden formas i den sociala miljö vi befinner oss i och i mötet med andra. Vi får respons på vårt beteende genom andra och gör tolkningar av deras reaktioner utifrån vår förmåga och värderingar. Ett starkt självförtroende ger en bra självbild

och utifrån det så ser ungdomarna större möjligheter i utbildnings- och yrkesval. Elever med starkt självförtroende har lättare för att välja utbildning utifrån sina egna värderingar och är inte så beroende på vad andra i deras omgivning tycker.

Här handlar det om elevernas kunskap och föreställningar om olika utbildningar, framtidsmöjligheter och hur utbildning och arbete hänger ihop. Vilka olika yrken finns det och vad har de för innehåll. Fransson, Lindh (2004) säger här att elever behöver dels veta vad de väljer men även vad det är de väljer bort. De menar att det finns få studier omkring detta och därför har de inte så stor kännedom om det. Det finns mycket information om utbildningar, olika yrken och hur förhållandena ser ut i arbetslivet. Eftersom ungdomar inte har så mycket erfarenheter från arbetslivet så är det svårt för dem att ta till sig och få kunskap om detta. Det beror ju på att det handlar om sådana sammanhang som de själva inte befunnit sig i.

I Skolverkets rapport nr126 (1997) diskuteras om studie- och yrkesvalet verkligen är en process där individen kan granska valalternativen och väga dem för och emot varandra, se konsekvenserna med vart och ett, värdera dem på olika sätt, matcha dem mot önskningar, drömmar och det hon/han vet om sig själv och sina erfarenheter. Med detta sätt kan man tala om det "fria valet" då det bearbetas på ett rationellt sätt. Men det kan också vara så att det inte förekommer någon rationell process utan slumpen styr inriktningen av studier och yrken.

Vägledarna har alltså som mål att ta fram och jobba med elevernas självbilder och göra dem medvetna om dem, (Ahlgren, 1999).

4.1.2 Hjälpa med att fatta beslut och hjälpa med genomförande

Lovén (2000) diskuterar hur elev och vägledare möts för att bearbeta problem som rör den enskilde eleven men också frågor som rör den verklighet vi lever i samhället idag. Samhället ska här tolkas som statliga och kommunala myndigheter och dess styrande krafter och regelverk som finns. Det inkluderar också näringslivet med olika intresseorganisationer som bl.a. har som mål att korrigera och påverka människors arbetsliv och utbildning.

Vägledningssamtalen kan därför diskuteras dels utifrån elevens perspektiv men också ur samhällets perspektiv.

När det gäller samhällsperspektivet så kan man tro att det råder balans mellan de olika komponenterna som ingår av tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Men så är det inte. Meningsmotsättningar finns som ofta leder till olika slags kompromisser.

Med tanke på samhällets behov och individens behov så är vägledarens roll att hitta lösningar mellan dessa två så långt som är möjligt för att bägge ska tillfredsställas. Ibland kanske vägledaren får agera mer utifrån samhällets perspektiv och ibland mer utifrån individens behov. Men målet är ju att hitta en balans mellan dessa båda perspektiv.

Fransson, Lindh (2004) tar här upp relationen mellan sig själv och sina möjligheter i egna och andras bilder av hur det skulle kunna bli och hur olika sammanhang skulle kunna utveckla sig. Jonsson, refererad i Fransson, Lindh (2004) gjorde en enkätundersökning bland unga vuxna i 20-årsåldern som slutat gymnasieskolan. Han fann tre grupper av livsprojekt bland ungdomarna.

- Socialt orienterade livsprojekt som innebar att de tog socialt ansvar och såg det som viktigt. Detta gjorde både i det lilla som familjen men även i större sammanhang för att hjälpa till att bidra till en bättre värld.
- Traditionella livsprojekt, där ett trevligt och ombonat hem var viktigt men även att ha ett jobb där man tjänade mycket pengar.
- Individualiserade livsprojekt som handlade att få utveckla sig själv och uttrycka både flexibilitet och självständighet.

Majoriteten av ungdomarna uppgav att individualiserade livsprojekt kändes viktigast. Det finns samband mellan livsprojekten och de tankar som ungdomarna har om framtida yrke. Yrken inom vård och skola har samband med sociala livsprojekt. När det gäller yrken inom produktion, service och administration så har de samband med de traditionella livsprojekten. Arbeten inom media, konst och kultur har samband med individualiserade livsprojekt.

Ljung, refererad i Fransson, Lindh (2004) tar upp att det är skillnad på vidare utbildning efter gymnasiet. En del elever ser det som ett verktyg för att nå uppsatta mål men det kan även vara att utbildning ses som en identitetsskapande process. Hon menar vidare att ungdomarna har tappat bort förklaringar till varför de behöver studera vidare efter gymnasiet. I hennes studie ger en elev en förklaring som att man måste ha ett mål. Hon har även kommit fram till i sin

studie att det ser olika ut när det gäller val till eftergymnasiala utbildningar beroende på var man är bosatt.

I universitetsstaden sköt eleverna upp valet, i småstaden var det en blandning av både lust och att inte vilja ha ett lågstatusyrke. I förorten ville eleverna läsa vidare för att de inte skulle bli som de andra vuxna i området (en majoritet av invandrare), Ljung, refererad i Fransson, Lindh(2004). Även i Ungdomsstyrelsens utredningar 18 (2000) anger ungdomar med utländsk härkomst att de vill studera på högskola. Det tolkas i utredningen som att dessa ungdomar är välvilligt inställda att utveckla sig genom högre utbildning. En svårighet för denna grupp av ungdomar är att de inte har avslutade gymnasiestudier och kan därför inte förverkliga målet att komma in på högskola.

I Skolverkets rapport nr 126 (1997) framhålls det att under en människas levnadsbana så vet man av erfarenhet er av studier, yrkesliv och arbete samt kontakt och möten med människor kommer att ha betydelse för hennes/hans fortsatta väg i livet. Dessa erfarenheter och känslor som detta skapar kommer att påverka individen till det speciella utbildnings- och yrkesval hon/han gör.

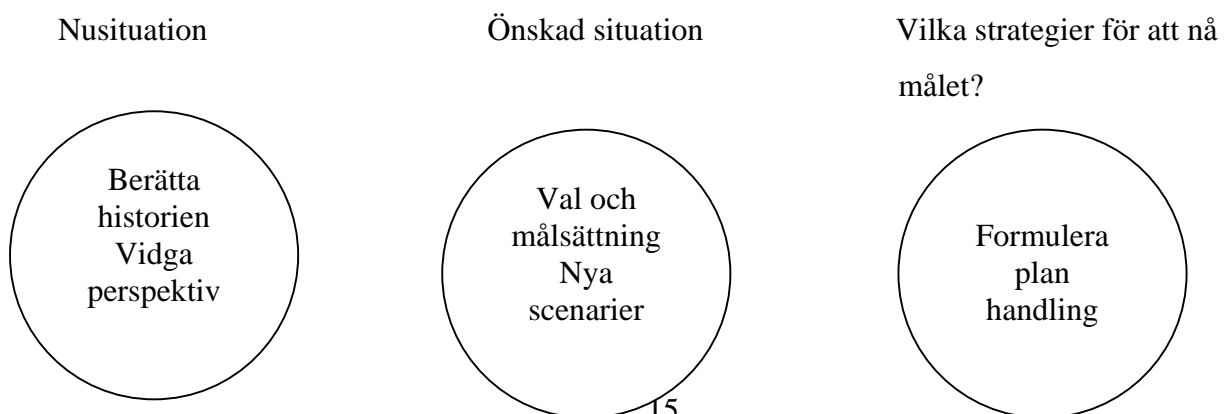
4.1.3 Vägledningsmodeller och teorier

Nedan följer en kort beskrivning av några vägledningsmodeller och teorier som studie- och yrkesvägledning bygger på.

Egans modell

I boken *The skilled helper* (Egan, 2001) presenterar författaren sin modell. Det är en handlingsorienterad modell som utgår från 3 steg. Nedanstående modell har vi översatt själva utifrån Egans bok.

Figur 1: Översikt över Egans modell

Första steget är en undersökningsfas där man utreder och klargör problemsituationen.

Kontakten mellan vägledare och klient är viktigt och syftar till etablera en god relation dem emellan. Under denna fas försöker vägledare vidga klientens perspektiv och få denna att se sin situation från flera håll.

Andra steget syftar till att prata med klienten om hur hon eller han skulle vilja att det var och utifrån de sätta upp mål för att nå det.

Tredje steget är sedan att upprätta en handlingsplan.

Genom alla stegen använder vägledaren olika färdigheter. T ex att spegla, uppmuntra, utmana, klargöra, fokusera, sammanfatta, konfrontera, visualisera, informera, inventera och aktivt lyssna.

Modell enligt Gunnel Lindh

I Vägledningboken (Lindh, 1988) beskrivs denna modell som består av 5 steg. Denna femstegsmodell bygger på Egans och Peavys modeller.

Steg 1 Utredda och klargöra problemsituationen

Steg 2 Vidga perspektiv

Steg 3 Formulera mål och delmål

Steg 4 Upprätta handlingsplan och genomföra den

Steg 5 Utvärdera och följa upp

(s.159, Lindh, 1988)

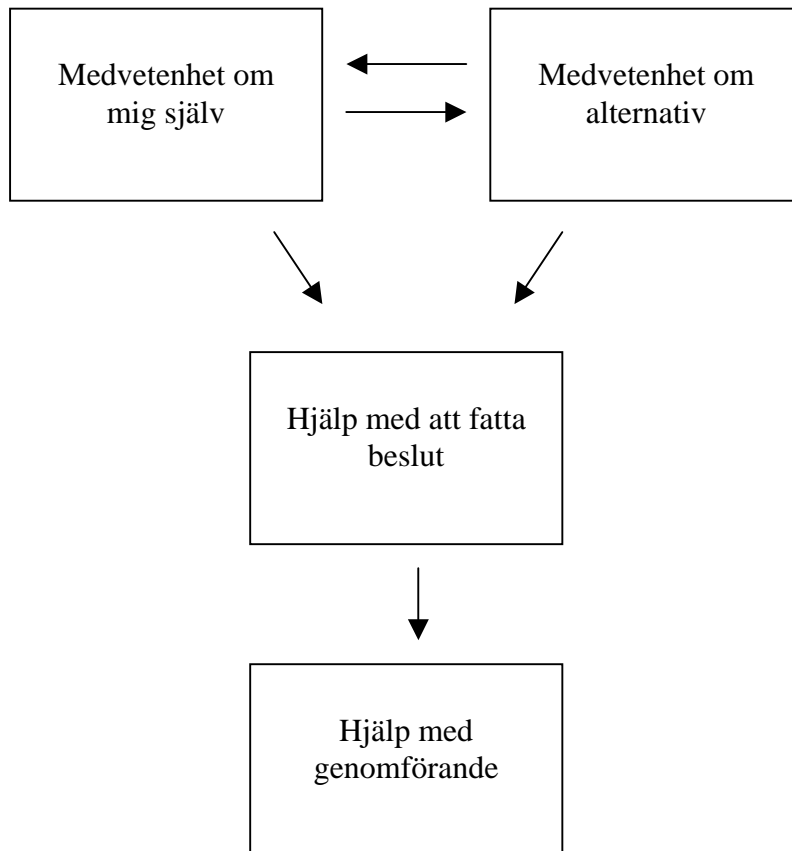
De olika stegen bygger på varandra men det finns inga vattentäta skott dem emellan.

Strukturen ska utgöra ett stöd för samtalet och utgår från att vägledningsprocessen är ett samarbete mellan klient och vägledare.

Fyrstegsmodellen

I Vem behöver SYO? (Skolöverstyrelsen, 1991) beskrivs en modell som kallas fyrstegsmodellen som syftar till att tydliggöra vad vägledningsprofessionen består av.

Figur 2: Översikt över fyrstegsmodellen (s.2, Skolöverstyrelsen, 1991)

Många klienter vet inte vad de ska välja när det kommer till studie- och yrkesval. Detta beror ofta på att de inte känner sig själv riktigt. De har också dålig kunskap om utbildningar och yrken. För att kunna göra väl genomtänkta val behöver klienten som ett första steg vara medveten om sina intressen, anlag och ambitioner. I nästa steg är det att vara medveten om vilka alternativ som finns vad gäller yrken, utbildningar och arbetsmarknad. Som tredje steg kommer klientens beslutsfattande då det gäller att välja något av alternativen. Och i det fjärde steget handlar det om individens förmåga att genomföra sitt beslut.

Konstruktivistisk vägledning

I boken *Konstruktivistisk vägledning* (Peavy, 2000) beskriver författaren denna modell som utgår från praktiska situationer och analyser om dessa baserade utifrån vissa teorier. Det är sättet att ställa frågor och sammanfatta som är konstruktivistiskt.

Ett konstruktivistiskt förhållningssätt är följande:

- Vi inser att vår egen uppfattning av faktiska händelser är en av flera möjliga versioner av det som hänt

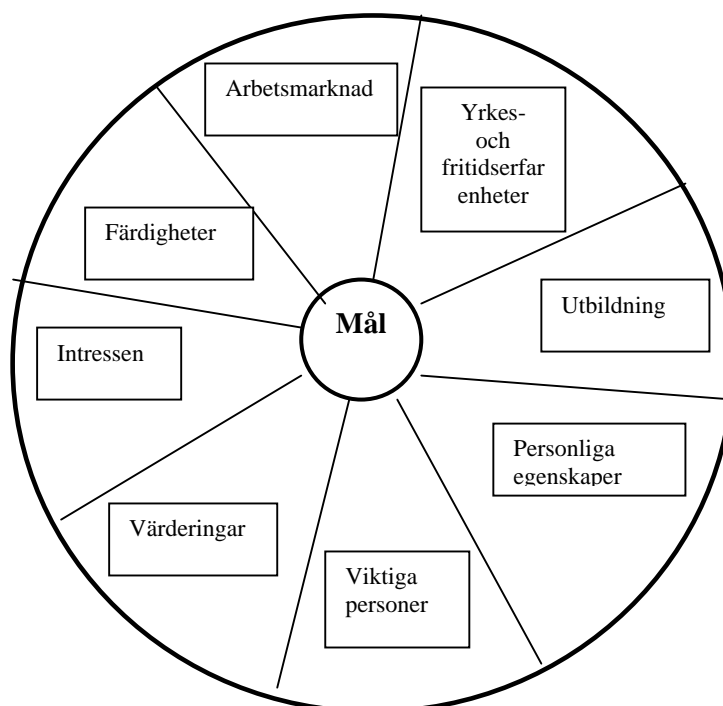
- Vi konstruerar vår verklighetsbild genom att tolka och minnas selektivt
- Ett konstruktivistiskt förhållningssätt kan hjälpa oss att lyssna på och respektera andras versioner av verkligheten
- Det finns en möjlighet att dekonstruera och se på en situation på flera sätt och finna nya infallsvinklar och flera sätt att lösa dem

Vägledaren har sina utgångspunkter i antaganden. Det som bestämmer den enskilda vägledningssituationens gränser är hur vägledaren tolkar, utnyttjar och reagerar på dessa antaganden i sitt samspel med den vägledningssökande. Vägledningen ger människan möjlighet att fundera över vad det innebär att leva sitt liv som hon gör just nu och därmed reflektera över alternativa sätt som hon skulle kunna leva livet på i framtiden.

Amundsons modell

I boken *Aktivt engagemang* (Amundson, 2000) beskriver Amundson sin modell som en sammansatt karriärvägledningsmodell och den tar hänsyn till både psykologiska, sociala och ekonomiska faktorer. Han menar att alla sökande inte är redo för att engageras sig i sin karriärprocess. Om den sökande är mogen för att göra ett val kan vägledaren och den sökande använda sig av "hjulet" genom den undersökande fasen.

Figur 3: Översikt över "hjulet", (s.33 Amundson, 2000)

De olika tårtbitarna är olika viktiga för olika människor och vid olika tidpunkter i livet. Tårtbitarna kan också kombineras på olika sätt för att erhålla nya kunskaper och erfarenheter som är av betydelse för studie- och yrkesval. Med hjälp av hjulet är det möjligt att i vägledningssamtal konkretisera och tydliggöra individens önskningar och tankar kring sina karriärval.

Amundson beskriver beslutsfasen i termer som analys, kompromisser och alternativ som fastställs. Slutligen görs en mål- och handlingsplan. Han lyfter också fram uppföljningen av den sökande som en viktig del av vägledningen.

4.2 Utbildning och arbetsmarknad

4.2.1 Utbildning

TCO har gjort en rapport som kom nu i slutet av april -06 som heter Utan högskolorna stannar Sverige och den känns relevant att referera till i vårt arbete. TCO är en facklig centralorganisation som har 17 medlemsförbund med 1,3 miljoner medlemmar. Utav dessa är 60 000 studerandemedlemmar i något av fackförbunden inom TCO. Det finns många olika yrkesgrupper inom TCO, allt från civilekonomer, jurister, civilingenjörer och statsvetare till socionomer, lärare, sjuksköterskor, poliser och skådespelare. TCO är den fackliga centralorganisation vars förbund organiserar flest akademiker,(TCO,2006).

Sture Nordh som är TCO:s ordförande säger i sitt förord i rapporten att utbildning är nyckeln till jobb. Vår gemensamma välfärd är beroende av att så många som möjligt har jobb. Andelen högskoleutbildade i Sverige har ökat från tolv procent till en tredjedel av befolkningen under de senaste tjugo åren. TCO vill höja andelen högskolestuderande eftersom ju högre utbildningsnivå befolkningen har ju större chans är det att arbetskraftsbehoven kan täcka,(TCO,2006).

Regeringens mål är ju att varannan 25-åring ska ha påbörjat en högskoleutbildning vilket också TCO jobbar för. För att detta ska kunna uppnås behövs det en bra kvalitet i utbildningssystemet genom grundskola, gymnasium och högskola. Den kvalitén behöver säkerställas och utbildning behöver göras mer tillgänglig för de som redan är ute i arbetslivet, anser Sture Nordh,(TCO,2006).

I rapporten framkommer att det finns 61 universitet, högskolor och enskilda utbildningssamordnare som ger akademisk utbildning runt om i landet. Högst utbildningsnivå finns i de områden där de äldsta universiteten finns som Stockholms universitet, Uppsala universitet, Linköpings universitet, Umeå universitet, Lunds universitet och Göteborgs universitet. Utbildningsnivån har höjts, 1985 hade 12 % examen från någon form av högskoleutbildning och 2002 låg det på 32%. Det är mer kvinnor 37% än män 29% som hade högskoleutbildning. Dessa procenttal gäller befolkningen i helhet. De regionala skillnaderna är stora. Den största andelen högskoleutbildade finns i Stockholms län och lägst andel finns i Gotlands och Gävleborgs län.

I Jönköpings län 2003/04 så var det 38,2 % män och 52,1 % kvinnor som påbörjade högskolestudier i åldern upp till 25 år. Andelen arbetslösa akademiker 2002 låg på 1-2 % vilket är betydligt mindre än för dem som inte har eftergymnasial utbildning. Det finns stora variationer när det gäller övergången från gymnasiet till högskolan mellan de olika gymnasieprogrammen. NV (Naturvetenskapliga programmet) hade en övergångsfrekvens inom tre år på 81%. SP (Samhällsvetenskapliga programmet), NV, IB (International Baccalaureateprogrammet) hade sammantaget en övergångsfrekvens på 66% medan andra nationella program sammantaget låg på 14% inom tre år. Elever från specialutformade program gick ungefär 50 % vidare till högskolan inom tre år. På estetprogrammet 34 %, omvårdnadsprogrammet 25 %, medieprogrammet 24 %, barn- och fritidsprogrammet 19 %, byggprogrammet 0,9 %, fordonsprogrammet 1 %, livsmedelsprogrammet 2,6 % och individuella programmet 1,3%. (tyvärr så redovisas inte alla program i rapporten),(TCO,2006).

De yrkesförberedande programmen som är mest kvinnodominerade hade störst andel som gick vidare till högre studier inom tre år än de program som är mansdominerade. När det gäller medieprogrammet så var det endast en svag övervikt av kvinnor.

Det är ju fler som söker högskoleutbildningar än som blir antagna. Genomsnittet i landet är att tre av tio antas till den utbildning de sökt. 2002/03 var andelen nybörjarstudenter från Jönköpings län som började på Högskolan i Jönköping 47,5 %. De flesta studenter (60 %) vill efter avslutade studier bo kvar på studieorten, hemorten eller inom regionen. Det är endast omkring 10 % som vill bosätta sig utomlands efter avslutade studier. Enligt TCO, (2006) är de

faktorer som påverkar var man vill bo efter avslutade studier är, ålder, kön, studieort och vad man har studerat. Av den enkätundersökning som gjordes 2004/05 och som besvarades av 2 500 studenter så svarade 33 % att de ville bo kvar på studieorten, 18 % ville bo på hemorten, 12 % inom regionen och 17 % var som helst inom Sverige eller utomlands.

Slutsatserna i rapporten visar att de regionala högskolorna har en viktig roll. Resultatet visar att de flesta studenterna stannar kvar i länet som de studerat i. Då är det ju viktigt att högskolornas utbildningar matchar den arbetsmarknad som finns i regionen.

Arbetsmarknaden har förändrats och det krävs högskoleutbildning till många yrken. Eftersom det nu finns fler akademiker så blir ju konkurrensen om de jobben större.

Akademikerarbetslösheten är större nu än på 90-talet. Att skaffa sig en högre utbildning är dock en framgångsfaktor eftersom det kan ge ett bättre arbete, hälsa, jämställdhet m.m.

4.2.2 Ungas syn på arbete

I ungdomsstyrelsens rapport, Ungas syn på arbete, Ungdomsstyrelsens skrifter 2004:6 redovisas hur 2 700 unga svarade när det gällde attityder och värderingar till arbete.

Under de senaste 20 åren har det hänt en hel del när det gäller ungas utbildningsvanor. Det har blivit betydligt fler som påbörjat studier på högskola innan de har fyllt 25 år. Hur utbildningsnivån ser ut har stort samband med föräldrarnas utbildningsbakgrund. Bland unga med akademikerföräldrar så planerade 70 % en längre utbildning och samma siffra gäller för ungdomar som är födda utomlands. Bland ungdomar med arbetarbakgrund så planerar 40 % en längre utbildning,(Ungdomsstyrelsen,2004).

När det gäller attityder till arbete menas här vad olika individer värderar som viktiga egenskaper i ett arbete.

”Attityderna används dels för att förstå verkligheten, dels är de intentionella och styr vårt handlande eller snarare riktar det åt ett särskilt håll. Attityder är också markörer riktade till andra för att definiera oss som individer eller att vi tillhör en viss grupp. De kan också användas för att dölja eller försvara oss.”
(Ungdomsstyrelsen ,s.11,2004).

Den forskning som finns i Sverige när det gäller arbetsliv och arbetsmarknad så ses lönearbete som en norm i samhället.. Arbetet har stor betydelse när det gäller att leva upp till normer och

ideal i vårt samhälle. Vi ser ju inte arbete bara som en inkomst utan det ger oss status, identitet men också en gemensamhet i ett kollektiv,(Ungdomsstyrelsen,2004).

Den enskildes bakgrund, kön, ålder och utbildning är faktorer som har stor betydelse för vilka egenskaper som den enskilde ser som viktiga i ett arbete. Även sammanhanget som den enskilde lever i som, boende och familjesituation. Undersökningen visar att den viktigaste egenskapen är trevliga arbetskamrater I undersökningen framkommer fem faktorer som kan urskiljas:

Arbetet, intressanta och omväxlande arbetsuppgifter, möjlighet till personlig utveckling, ansvarsfulla arbetsuppgifter, utbildningsmöjligheter.

Kamrater, betydelse av trevliga arbetskamrater, bra chef och ledning och en bra arbetsmiljö.

Trygghet, kort pendlingsavstånd, fast anställning, möjlighet att kombinera arbete, hem och familj.

Karriär, bra lön och löneutveckling, goda möjligheter till karriär, möjlighet till internationella kontakter.

Organisation, arbeta i team, jämn könsfördelning och att arbetet motsvarar utbildningen.

De ungdomar som inte planerar att läsa vidare anser att trygghet och kamrater känns viktiga i ett arbete medan de anser karriär som minst viktig. De ungdomar som planerar en universitetsexamen är karriär, organisation och arbete viktigast. De ser trygghet och kamrater som mindre viktiga. Både när det gäller utbildning och arbetsgivare så väljer kvinnor och män olika. När det gäller kommunen som arbetsgivare så arbetar var tredje ung kvinna och endast en av tolv unga män inom kommunen. I privata företag så är två tredjedelar av unga män och varannan ung kvinna anställda. När det gäller framtida arbetsgivare hos unga män och kvinnor så stämmer den till stor del till det vi refererat ovan. De som vill jobba inom privat sektor ser karriär som viktigt. Till skillnad från dem som kan tänka sig kommunen som arbetsgivare så ser de arbete, trygghet och organisation som viktigare. För det stora flertalet är

det bra arbetskamrater, bra chef och en god arbetsmiljö som ses som viktigast och familj och vänner är viktigare än arbete framkommer i undersökningen

4.2.3 Ungdomsbarometern

Ungdomsbarometerns rapport, ungdomar, utbildning & arbete ,(2000) har gjort en undersökning på 6 821 ungdomar i åldern 16-25 år. De har undersökt ungdomars syn på utbildning, arbetsliv, val av studier och arbete. När det gäller val av yrke och utbildning så är det IT, media, reklam, hotell, turism och restaurang som är det mest populära. Det finns dock könsskillnader i dessa val. Tjejer väljer: media, reklam, hotell, turism, vård och omsorg, utbildning, konst och kultur. Killar väljer: data och IT, elektronik, bygg och fastighet, el/kraft/energi.

Även att det gjorts försök för att locka tjejer till tekniska utbildningar för att få en jämnare fördelning inom dessa branscher, så har det inte förändrats mycket. Det är fortfarande så att killar håller sig till de ”tunga” branscherna och tjejerna till de ”mjuka branscherna” Detta visar sig även i de yrkesdrömmar som ungdomarna har. Tjejer vill bli: djurskötare, reseledare, designer och killar vill bli: civilingenjörer, jobba med data, polis, pilot och brandman, (Ungdomsbarometern,2000).

Gemensamt för ungdomarna är att de ser högre studier som ett orosmoment. 75% tror att det är svårt eller medelsvårt att läsa på högskolan. Det de tänker på är att studietempot kan vara högt, att de kan bli skoltrötta, få ekonomiska problem och inte komma in på önskad utbildning. Killar har bättre självförtroende när det gäller sin tro på förmågan att klara av studierna. Tjejer har sämre självförtroende och ställer högre krav på sig själva även föräldrar ställer högre krav, enligt undersökningen,(Ungdomsbarometern,2000).

De flesta upplever ändå att när de väl kommit in i studierna var det inte så svårt som de föreställt sig. Ungdomarna väljer ofta studieort nära hemmet om önskad utbildning finns där. Andra faktorer som påverkar studieort är: stort kursutbud, bra studentliv, att skolan har ett gott rykte hos tänkbara framtida arbetsgivare och möjlighet att komma in med de betyg som man har,(Ungdomsbarometern,2000).

I synen på arbete så uppger 50 % att lönen spelar stor roll. Högskolestuderande och ungdomar från akademikerfamiljer är mest avvisande till jobb som har låg lön. De som är mest positiva

till att bli chef är ungdomar från akademikerfamiljer, högskolestuderande ungdomar från företagarfamiljer och killar i högre grad än tjejer. Något som är högt skattat av de flesta i undersökningen är trevliga arbetskamrater, uppskattning för utfört arbete och bra arbetsmiljö och lön. Tjejer tycker dock att det är viktigare att arbetsgivaren visar uppskattning för utfört arbete medan killar vill ha uppskattning i form av högre lön,(Ungdomsbarometern,2000).

För ungdomar från akademikerfamiljer och högskolestuderande är det viktigt att kunna självförverkliga sig genom jobbet. I undersökningen så visar det sig att det är ungefär lika många som anser att självförverkligande och trygg anställning är viktigast. Vad ungdomarna kommer att välja styrs av kön, familjebakgrund, ålder, bostadsort (storstad, småstad och landsbygd) och i viss mån utbildning. En övervägande del av ungdomarna vill ta mycket ansvar, jobba mycket istället för att ha mindre lön och ansvar. Det är framför allt ungdomar från större städer, ungdomar från egenföretagarfamiljer och killar som anser detta som viktigt. De vill ha detta inom ramen för en trygg anställning eftersom det är mycket eftertraktat att få en fast anställning,(Ungdomsbarometern,2000).

4.2.4 AMS rapport

De uppgifter som vi redovisar här kommer från AMS rapport, Var finns jobben 2006? En rapport från Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmarknad och arbetsmarknadspolitik.

Det råder även konkurrens inom yrken på högskolenivå likväl som inom andra yrkesområden med lägre utbildningsnivå. Nyexaminerade akademiker har svårt för att få jobb direkt efter avslutad utbildning . Flest arbetstillfällen kommer finnas inom byggnadsverksamhet, IT och försäljning. Även inom teknik, viss tillverkning, restaurang och service. Det är främst yrken inom den privata sektorn som kommer att finnas. Inom offentlig sektor kommer yrken med högskoleutbildning successivt öka.

Sysselsättning inom IT kommer öka men till störst del av de som har längre högskoleutbildning och helst kombinerat med arbetslivserfarenhet. Ingenjörer och tekniker efterfrågas gärna med längre akademisk utbildning. När det gäller vårddyren så kommer en svag uppgång för högskoleutbildade. Det är brist på specialistkompetens när det gäller läkare, tandläkare och till viss del sjuksköterskor med specialistkompetens. Inom övriga akademikeryrken inom vården är det svårt för nyexaminerade att få jobb direkt efter avslutad utbildning men prognosen visar att det kommer bli lättare under året. Efterfrågan på utbildade lärare har minskat. Detta beror dels på besparingar i kommunerna men också på sjunkande

elevantal inom grundskolan. För gymnasielärare är det en ökad efterfrågan fram till 2008/09. AMS bedömer att det leda till en brist på behöriga gymnasielärare, både ämneslärare och yrkeslärare. I förskolan ökar antalet barn i förskoleåldern det utbildas för lite förskollärare vilket gör att det kan bli svårt med rekrytering,(AMS,2006).

Det kommer vara en svag efterfrågan på administratörer. Nyexaminerade inom området är många och det leder till en fortsatt konkurrens om jobben. Det är dock något lättare för högskoleutbildade. De yrken som kräver högskoleutbildning och som det råder brist på i hela eller delar av landet är: förskollärare, sjuksköterska akutvård, sjuksköterska distrikt, tandläkare, sjuksköterska operation, sjuksköterska psykiatri, barnmorska, civilingenjör, bygg och anläggning, sjuksköterska geriatrisk vård, speciallärare, gymnasielärare, yrkeslärare, psykolog, läkare, tandhygienist, logoped, sjuksköterska röntgen, sjuksköterska barn. Yrken som kräver högskoleutbildning med stort överskott i hela och delar av landet, journalist, informatör, pc-tekniker, datatekniker. Efterfrågan på arbetskraft finns huvudsakligen inom områdena; vård och omsorg, (AMS,2006).

4.2.5 Framtida arbetsmarknad i Jönköpings län

Länsarbetsnämnden har gjort en rapport med en prognos om utbud och efterfrågan på arbetskraft i länet fram till år 2010. Vi har bara tittat på den arbetsmarknad som kräver eftergymnasial utbildning. Sysselsättningsnivån i Jönköpings län har varit stabil och är högst i Sverige. En neråtgående utveckling på höglandet har bromsats upp. Ungdomar återvänder eller stannar kvar i hemkommunen. Orsakerna tros till stor del vara att det finns en bättre arbetsmarknad här än i storstäder. Numera finns möjligheter till distansstudier och boendet är billigare i Jönköpings län än i storstäderna.

Efterfrågan på arbetskraft finns huvudsakligen inom områdena: vård och omsorg, pedagogik och teknik. När det gäller vård och omsorg så är sjuksköterskor en bristgrupp i länet. Under perioden 2005-2010 behövs det rekryteras drygt 1000 sjuksköterskor. Störst del (57 %) behövs i Jönköpingsregionen. Det är dels stora pensionsavgångar, ökande äldre befolkning som ger ökat rekryteringsbehov. Efterfrågan på specialister är också stor.

Inom pedagogiska yrken så efterfrågas förskollärare under hela perioden. Rekrytering av grundskollärare väntas öka under slutet av perioden eftersom det blir en del pensionsavgångar. Gymnasielärare kommer efterfrågas mest 2005-2007 och främsta orsaken är stora elevkullar och att många gymnasielärare går i pension. Under åren 2008-2010 blir

efterfrågan mindre. De närmsta åren blir det en efterfrågan på yrkeslärare. Även fritidspedagoger och fritidsledare kommer det vara efterfrågan på. Eftersom det kommer ske en fördubbling av pensionsavgångar inom pedagogiska yrken 2008-2010 kan det bli svårt att rekryteringsbehovet täcks, (Länsarbetsnämnden,2005).

Tekniker utgör också en bristgrupp i länet. Främst efterfrågas det tekniker med kortare utbildning. Civilingenjörer kommer dock behövas framöver men efterfrågas inte i dagsläget. Det är transportmedels- maskin- och byggindustrin som kommer söka både gymnasiala och eftergymnasiala utbildade. Inom IT och datasektorn är den största efterfrågan på eftergymnasialt utbildade(Länsarbetsnämnden,2005)

En viktig slutsats är att det behövs en ökad andel högskoleutbildade. När det gäller regeringens mål att 50 % av en årskull inom tre år ska studera på högskolenivå så visar skolverkets statistik från 2004 att Nässjö, Habo och Jönköpings kommuner uppnådde det målet i Jönköpings län. De högskoleutbildningar som behövs mest inom länet finns inom teknik, vård och pedagogik(Länsarbetsnämnden,2005)

5. Resultat

Nedan redovisas våra resultat. Utifrån frågeställningarna i vår enkät har vi valt att dela in resultaten i fyra områden. De områdena är: bakgrundsfrågor, ”det goda arbetet”, faktorer som påverkar studievalet samt studie- och yrkesvägledning. Inom varje område presenterar vi de svar som eleverna har angett och från och med fråga fem och framåt sammanställer vi resultatet efter kön.

Undersökningen har genomförts på en gymnasieskola och av 119 elever i årskurs 3 på de studieförberedande programmen svarade 78 stycken och utav dessa var 41 kvinnor och 37 män.

5.1 Bakgrundsfrågor

Under denna rubrik redovisar vi frågorna 2-7 i enkäten. Dessa frågor ger en bild av vilken studiebakgrund elevernas föräldrar har, om de har tänkt att läsa vidare efter gymnasiet, vilka utbildningar de sökt, vilka arbetsuppgifter de vill ha samt vilken studieort som de väljer i första hand.

Diagram 1: Fråga 2: Vilket program går du?

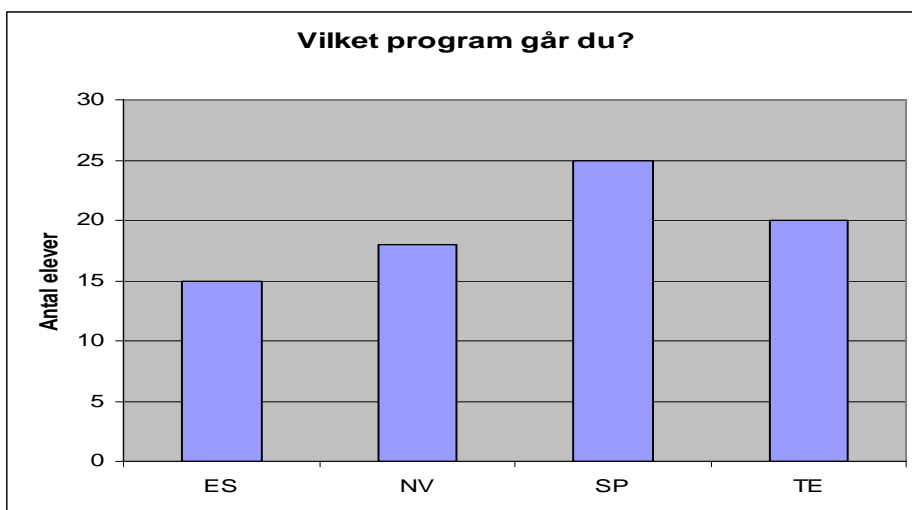
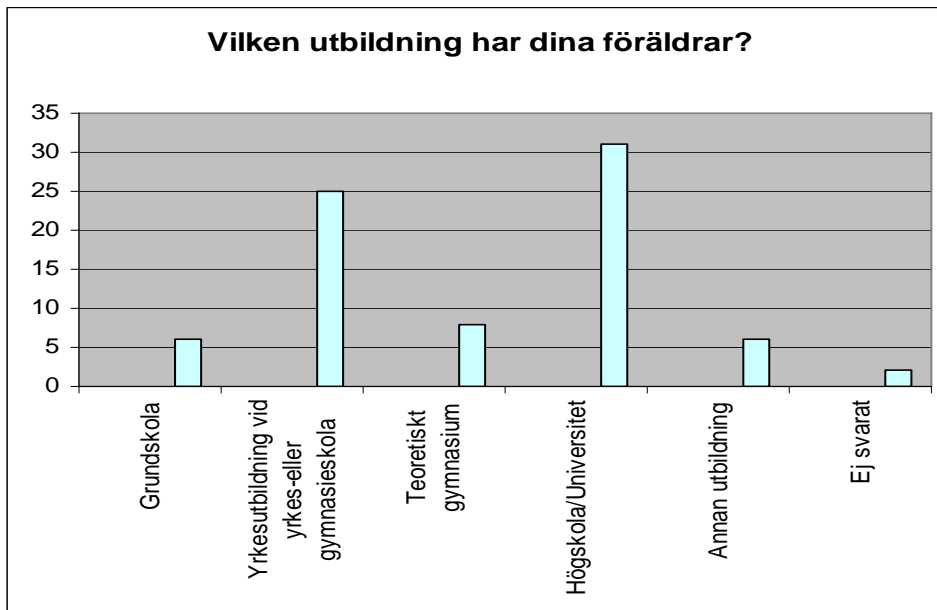
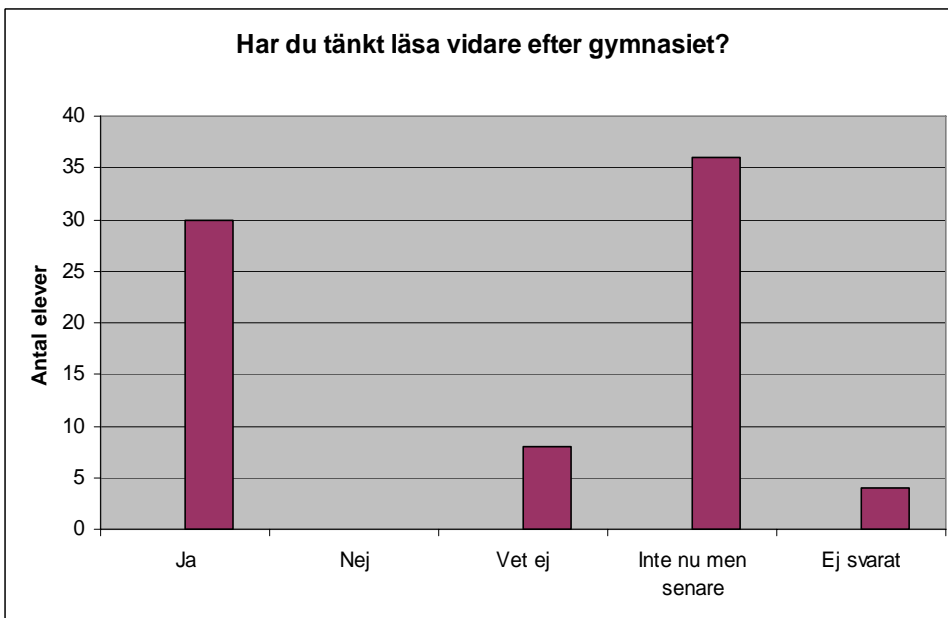

Diagram 2: Fråga 3: Vilken utbildning har den av dina föräldrar som har högst utbildning?

Här kan man se att huvuddelen av elevernas föräldrar har en högskoleutbildning eller en gymnasial yrkesutbildning.

Diagram 3: Fråga 4: Har du tänkt läsa vidare efter gymnasiet?

Här kan man se att de flesta har tänkt att läsa vidare efter gymnasiet och att ingen elev har svarat att de inte tänkt läsa vidare efter gymnasiet.

Tabell 1: Fråga 5: Vilken utbildning har du sökt efter gymnasiet?

Kvinnor = 22 st		Män = 13 st
Bibelskola	Läraryt utbildning (4 st)	Bildinriktning - Folkhögskola
Biomedicinsk analytiker	Musikinrikt. - Folkhögskola	Civilingenjör (4 st, 1 data)
Collegelinjen - Folkhögskola	Sjuksköterska (2 st)	Folkhögskola (något där)
Civilingenjör	Socionom (2 st)	Internationell management
Europaprogrammet	Sjukgymnast	Industriell ekonomi
Florist	Språkkurser	KY-utbildning
Fritidspedagog	Skapande kurser – Folkhögsk.	Statsvetenskap
Internationell administration	Webbdesigner	Sjöbefälsutbildning
Kockutbildning		Turism
Kriminologi		Webb/data

Enligt dessa svar ser vi att kvinnorna i stor utsträckning väljer yrken som är kvinnodominerade (yrken som enligt Ungdomsbarometern, 2000 betecknas som ”mjuka”) och männen har valt mer mansdominerade (yrken som Ungdomsbarometern, 2000 betecknas som ”hårda”) yrken. Detta har vi tagit upp på sidan 23 i litteraturgenomgången. Kvinnorna har dock större spridning yrkesmässigt än vad männen har. Männen har övervägande valt utbildningar inom teknik, data, ekonomi och kvinnorna inom vård, utbildning, estetiskt område, socialt arbete.

Tabell 2: Fråga 6: Vilket yrke eller vilka arbetsuppgifter vill du ha efter avslutad utbildning?

Kvinnor = 31 st		Män = 17 st
Arbeta med djur	Konservator	Arbeta med människor (2 st)
Arkitekt (2 st)	Lärare (7 st, en bild, en matte)	Brandman
Designer (2 st)	Något med djur	Civilingenjör
Florist (2 st)	Polis	Datatekniker (3 st)
Frisör	Sjuksköterska (2 st)	Ekonom
Internationell organisation	Sjukgymnast	Elbranschen
Inom språk	Utredning	Företagsledning
Inom skola och fritids		Freelance-artist
Inredare		Konstnär
IT/data		Monterare
Jobb på laboratorium		Politiker
Jobb med människor		Sjökapten
Kockyrke		Turism
Kurator		Verkställande direktör

Vi kan här se att fler elever har svarat på fråga 6 än på fråga 5.

Här kan man också se av elevernas svar att kvinnorna väljer yrken och arbetsuppgifter mer åt det skapande och sociala hållet. Och männen väljer ledningsfunktioner, el, teknik och data.

Tabell 3: Fråga 7: Vilken utbildningsort har du valt i första hand?

Utbildningsort	Antal elever = 36 st
Jönköping	9
Linköping	7
Växjö	4
Kalmar	3
Lund	3
Karlstad	2
Stockholm	2
Göteborg	2
Mullsjö	1
Bollnäs	1
Tomelilla	1
Mariestad	1

När det gäller den utbildningsort man valt i första hand ser vi att Jönköping är mest vald.

Även Linköping och Växjö är mer frekvent sökta utbildningsorter.

5.2 Det ”goda arbetet”

Eleverna fick här svara på vad de tyckte var viktiga faktorer för ett bra arbete.

Summan till vänster står för männens svar och summan till höger är kvinnornas.

Tabell 4. Fråga 8: Vad kännetecknar ett ”gott arbete”?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Mindre viktigt	Inte alls viktigt	Totalsumma
Trevliga arbetskamrater	26/35	11/5	0/2	0/0	37/42
Bra lön	13/3	21/32	3/6	0/0	37/41
Flexibla arbetstider	7/5	23/20	9/14	1/0	40/39
Utåtriktat arbete/kontakt med människor	11/14	18/20	8/6	5/1	42/41
Möjligheter att leda andra människor/bli chef	6/2	14/9	11/22	3/6	33/39
Möjlighet att prova egna idéer och ta initiativ	16/19	12/18	7/3	1/1	36/41
Hög status	3/3	17/8	14/22	3/8	37/41
Möjlighet till individuell kompetensutveckling	7/19	24/20	3/2	1/0	35/41
Att vara till nytta för andra	11/17	17/21	7/3	1/0	32/41
Att vara till nytta i samhället	6/14	21/21	6/6	2/0	35/41
Goda karriärmöjligheter	8/7	22/21	4/9	3/3	37/41
Annat alternativ	0/6				0/6

Annat alternativ som angetts av eleverna var:

- "Att man trivs med sitt arbete"
- "Stöd från arbetsledare, förståelse för ens situation"
- "Meningsfullt"
- "Ha roligt"
- "Bra miljö att arbeta i"
- "Att kunna ha roligt Lägga upp arbetet så man inte blir stressad"

När vi studerar svarsalternativen ovan ser vi att de tre viktigaste faktorerna för ett gott arbete när det gäller män var:

1. Trevliga arbetskamrater
2. Bra lön
3. Möjlighet till individuell kompetensutveckling

För kvinnor var det följande tre faktorer:

1. Trevliga arbetskamrater
2. Möjlighet till individuell kompetensutveckling
3. Att vara till nytta för andra

Det finns olikheter i kvinnornas respektive männens svar.

Männen värderade följande faktorer högre än kvinnorna:

1. Möjlighet att leda andra/ bli chef
2. Hög status

Kvinnorna värderade följande faktorer högre än männen:

1. Att vara till nytta för andra
2. Att vara till nytta i samhället

De två faktorerna som bägge könen värderat mest lika var:

1. Trevliga arbetskamrater
2. Goda karriärmöjligheter

5.3 Faktorer som påverkar studievalet

Här presenteras elevernas svar på vilka faktorer som påverkade deras studieval.

Tabell 5: fråga 9: Vad var det som påverkade dig till ditt studieval?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Mindre viktigt	Inte alls viktigt	Totalsumma
Föräldrars påverkan	1/1	6/12	19/10	8/13	34/36
Kamraters påverkan	1/1	7/5	19/23	7/9	34/38
Syv:s påverkan	0/0	5/3	17/16	12/20	34/39
Andra personers påverkan	0/0	10/10	17/16	7/12	34/38
Marknadsföring från utbildningsanordnare	1/2	6/12	17/14	10/9	34/37
Förväntningar att yrket ska leda till bra lön	4/1	16/11	9/15	5/11	34/38
Förväntningar att yrket ska leda till hög status	2/1	9/7	15/16	8/14	34/38
Utbildningsorten	6/9	15/12	11/9	2/8	34/38
Förväntningar om intressanta arbetsuppgifter i det kommande yrket	12/27	16/7	5/1	2/2	35/37
Det var det bästa valet utav de som var möjliga för mig att välja	8/8	12/10	10/11	4/8	34/37
Lätt att få arbete efter utbildningen	10/10	13/15	8/7	2/3	33/35
Annat alternativ	2/2				2/2

Annat alternativ som angetts av eleverna var:

”Att jobba med någonting man verkligen vill”

”Vad mina intressen är”

”Något roligt”

”Bra arbetstider”.

När vi studerar svarsalternativen ovan ser vi att de tre viktigaste faktorerna som påverkade studievalet när det gäller män var:

1. Förväntningar om intressanta arbetsuppgifter i det kommande yrket
2. Lätt att få arbete efter utbildningen
3. Utbildningsorten

För kvinnorna var det följande tre faktorer:

4. Förväntningar om intressanta arbetsuppgifter i det kommande yrket
5. Lätt att få arbete efter utbildningen
6. Utbildningsorten

Den största skillnaden mellan könen var att männen värderade ”förväntningar att yrket ska leda till bra lön” markant högre än vad kvinnorna gjorde och kvinnorna värderade ”marknadsföring från utbildningsanordnare” markant högre än vad männen gjorde.

Likheter i svarsalternativen är att bägge könen värderade ”påverkan från kamrater, Syv och andra personer” som väldigt låg.

5.4 Studie- och yrkesvägledning

Här redovisas frågorna 10-13 i enkäten. Eleverna har besvarat frågor om deras syn på studie- och yrkesvägledning.

På frågan om hur många elever som haft behov av studie- och yrkesvägledning svarade 21 män av 37 och 28 kvinnor av 41 att de hade haft behov av det medan 16 män och 14 kvinnor svarade att de inte haft behov av detta.

På frågan om eleverna haft kontakt med Studie- och yrkesvägledare svarade 27 män av 37 och 33 kvinnor av 41 att de hade haft kontakt med Studie- och yrkesvägledare medan 10 män och 8 kvinnor svarade att de inte haft denna kontakt.

På frågan om eleverna deltagit i gruppvägledning svarade 2 män av 37 och 6 kvinnor av 41 att de hade deltagit i detta medan 35 män och 35 kvinnor svarade att de inte hade haft någon gruppvägledning.

Tabell 6: Fråga 13: Hur viktig anser du att nedanstående studie- och yrkesvägledning var för ditt val?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Mindre viktigt	Inte alls viktigt	Totalsumma
Råd om val av utbildning och yrke	5/7	9/14	6/8	4/2	24/31
Tid att prata igenom min situation inför valet	5/13	5/8	9/10	4/2	23/33
Få information om utbildningar och yrken m m.	7/14	12/9	5/7	3/2	27/32
Få hjälp att lära känna mig själv och bli klarare över vem jag är och vad jag passar för	1/8	9/8	8/7	5/5	23/28
Få nya idéer och infallsvinklar	2/8	10/10	8/10	5/2	25/30
Få diskutera min lämplighet för olika utbildningar/yrken	2/7	9/9	5/9	7/4	23/29

I dessa svarsalternativ ser vi att inte så många elever har besvarat dessa. Det är fler kvinnor än män som svarat och det är inte så stora skillnader mellan könen i svaren.

Det vi ser här är att:

1. Fler kvinnor än män tyckte att ”råd om val av utbildning och yrke” var mycket viktigt eller ganska viktigt än de som tyckte att det var mindre viktigt eller inte alls viktigt. Svarsskillnaden mellan könen var inte stor.
2. När det gäller faktorn att ”prata igenom sin situation inför valet” så tyckte fler kvinnor än män att det var mycket viktigt eller ganska viktigt att få göra detta. Kvinnorna hade mer än dubbelt så många svar på att de tyckte det var mycket viktigt med detta.
3. Både kvinnor och män anser att det är mycket viktigt eller ganska viktigt att ”få information om utbildningar och yrken”.
4. Att ”få hjälp att lära känna sig själv och bli klarare över vad man passar för” tycker ungefär hälften av de som svarat är mycket viktigt eller ganska viktigt. Hälften tycker att det är mindre viktigt eller inte alls viktigt och svarsfördelningen mellan könen är lika förutom när det gäller de som tyckte det var mycket viktigt, då svarade 8 kvinnor att de tyckte det medan bara 1 man svarade så.

5. På frågan ”att få nya idéer och infallsvinklar” svarade fler kvinnor än män att det är mycket viktigt eller ganska viktigt och svarsfördelningen är lika mellan könen fast 8 kvinnor jämfört med 2 män tyckte det var mycket viktigt.
6. Ungefär hälften av de som svarat tyckte att det var mycket viktigt eller ganska viktigt att ”få diskutera sin lämplighet för olika utbildningar och yrken”. Av dessa tyckte betydligt fler kvinnor att det var mycket viktigt jämfört med männen men när det gällde att det var ganska viktigt så blev svaren lika för könen.

Övrigt som eleverna har kommenterat i enkäten är:

- ”Att man lär sig för mycket onödigt i gymnasiet”
- ”Väldigt svåra frågor eftersom val av studier är en lång resa och inte på långa vägar är klart när man slutar gymnasiet även om man valt något”
- ”Jag tycker att alla sistaårare borde få en tid inbokad automatiskt med Studievägledaren för att diskutera sin situation och vad man skulle passa för yrken”
- ”Jag visste innan vad jag ville och Studievägledaren jag pratade med var inte så bra, hon kunde inte så mycket och hänvisade mest till de kataloger jag redan fått”
- ”Bristande yrkes- och studievägledning på vår skola. Svårt att få tid, dåligt informerade Studievägledare. Mycket av den information jag har fått har jag tagit reda på själv. De kan aldrig svara ordentligt på en fråga. Hittar konkretare svar på Internet.
- ”Jag tycker inte jag fått den hjälpen jag velat ha. Jag har uppmanats att ta reda på det själv som jag funderat på. Känns inte som de har tid att ge mig den hjälp jag behöver att göra rätt val”
- ”Har inte fått någon bra hjälp av något av alternativen på fråga 13. Det tycker jag är synd. Man är mer osäker när man inte får den hjälpen”.

5.5 Sammanfattning av resultatet av våra frågeställningar

5.5.1 Vilka faktorer är viktiga när det gäller ”det goda arbetet”?

Detta var viktigast för männen

1. Trevliga arbetskamrater
2. Bra lön
3. Möjlighet till individuell kompetensutveckling

Detta var viktigast för kvinnorna

1. Trevliga arbetskamrater
2. Möjlighet till individuell kompetensutveckling
3. Att vara till nytta för andra

5.5.2 Vilket har haft störst betydelse i valet av eftergymnasial utbildning?

Detta var viktigast för männen

1. Förväntningar om intressanta arbetsuppgifter i det kommande yrket
2. Lätt att få arbete efter utbildningen
3. Utbildningsorten

Detta var viktigast för kvinnorna

1. Förväntningar om intressanta arbetsuppgifter i det kommande yrket
2. Lätt att få arbete efter utbildningen
3. Utbildningsorten

5.5.3 Hur viktigt olika områden i studie- och yrkesvägledningen är inför studievalet?

1. Få information om utbildning och yrken är det viktigaste enligt både kvinnor och män.
2. Råd om val av utbildningar och yrke kommer på andra plats enligt svarsfrekvensen

Råd och information är alltså det som eleverna anser som viktigast inför studievalet. På denna frågan har män och kvinnor inte skilt sig mycket åt i svaren.

6. Diskussion

Syftet med denna studie var att ta reda på vad elever tycker är viktigt när det gäller ett arbete, vilka faktorer som har haft störst betydelse i valet av eftergymnasiala utbildningar samt på vilket sätt eleverna har fått hjälp av studie- och yrkesvägledare. Genom bakgrundsfaktorerna fick vi också reda på föräldrarnas utbildning och vad eleverna har tänkt sig att söka för utbildning samt önskade arbetsuppgifter i framtiden.

I resultatdelen presenterade vi de svar på dessa frågor som vi fått och vi placerade dem under de fyra områdena som återfinns i resultatdelen. Vi har valt att här kalla kvinnor för flickor och män för pojkar och kommer att göra många jämförelser mellan dessa.

6.1 Metoddiskussion

Nedan beskriver vi vad vi kommit fram till när det gäller vår undersökning av det som fungerade bra respektive mindre bra.

Enkätundersökningen genomfördes veckorna 17 och 18 men vi kan konstatera att det inte räckte med enbart dessa två veckor för att få in den omfattningen på material som vi ville ha. Vi hade behövt minst två veckor till på oss för att genomföra studien och få en högre svarsfrekvens men eftersom det var så svårt att hitta eleverna och tider för att genomföra undersökningen fick vi nöja oss med en svarsfrekvens på 65,5%.

Om vi hade gjort undersökningen i början på vårterminen så hade vi säkert haft en bättre svarsfrekvens. Däremot så hade vi inte kunnat ställa alla frågorna då eftersom eleverna inte hade valt några eftergymnasiala utbildningar vid den tiden.

Under själva undersökningstillfällena upplevde vi att eleverna inte var stressade utan i lugn och ro fyllde i enkäten tills alla var klara, vilket tog ca 15 min. De satt koncentrerade medan de fyllde i enkäten och de verkade ha förstått alla frågor.

Resultatet från vår enkätundersökning blev att vi fick svar som vi kunde sammanställa. Vår upplevelse är att frågorna var konkreta och inte lätt att missuppfatta eftersom vi inte fick så mycket frågor från eleverna när de skulle fylla i enkäten. Man kunde kanske också ha kompletterat enkätundersökningen med intervjuer också för att få bättre och tydligare information om elevernas erfarenheter av t ex studievägledningen de fått så att man i kommande arbete lättare kan ringa in och lösa problem i samband med detta.

6.2 Bakgrundsfaktorer

6.2.1 Föräldrarnas utbildningsbakgrund

När vi tittar på elevernas föräldrar och vilken utbildningsbakgrund de har så ser vi att högskola/universitet är störst och yrkesutbildning på gymnasienivå kommer därefter. Eftersom vi gjorde undersökningen på de studieförberedande programmen så stämmer det ju överens med vad tidigare forskning och vad vi själva tror. Att elever med föräldrar som är akademiker i större utsträckning utbildar sig än elever med föräldrar som har en lägre utbildningsbakgrund, (Ungdomsstyrelsen, 2004). I undersökningen så är det inte många föräldrar som har grundskola och annan utbildning.

I Skolverkets rapport nr126 (1997) framgår att dessa faktorer som t ex social bakgrund inte ska påverka eleverna för mycket i deras val. Detta är en uppgift för oss vägledare att vara uppmärksamma på och jobba med. Vi ska ju stötta eleverna till att göra egna och fria val. Detta är ju lättare sagt än gjort anser vi. Det påpekas också i Skolverkets rapport att de sociala villkor som eleverna lever under begränsar dem. Som vägledare kan vi ju inte ändra på deras sociala livsvillkor men vi kan visa på nya vägar och alternativ för dem.

I Ungdomsstyrelsens skrifter (2004), Ungas syn på arbete så visar de på att hur elevernas utbildningsnivå ser ut har stort samband med föräldrarnas utbildningsbakgrund, Utav elever med akademiker föräldrar planerade 70 % en längre utbildning medan elever med föräldrar som hade en arbetar bakgrund så låg nivån på 40 % när det gällde en längre utbildning. Detta är ju sådant vi hört innan och som uppmärksammas men hur bryter vi traditionella värderingar och system? Detta får vi ju jobba med tillsammans med alla som träffar eleverna. Påverkan kommer från många håll i dagens samhälle men det framkommer ändå att den egna familjen har stor påverkan även om eleverna inte är medvetna om det.

Ungdomsbarometern (2000) tar upp att ungdomar från akademikerfamiljer ser sitt framtida yrke som ett sätt att självförverkliga sig. Det är dock ungefär lika många ungdomar som ser trygghet som lika viktig. De ungdomar som anger trygghet kommer från en annan bakgrund, där övervägande delen av föräldrarna har lägre utbildning. Vad de kommer att välja i framtiden styrs dels av familjebakgrund. Återigen så ser vi att familjebakgrunden styr mycket av framtidsval. Det vore ju konstigt om det inte var så eftersom det är ju där vi i största utsträckning formas till en vuxen individ.

6.2.2 Läsa vidare efter gymnasiet

Övervägande del av eleverna har tänkt läsa vidare men de flesta anger alternativet, ”inte nu men senare.” Det är ju 30 som svarat ja och som redan sökt olika utbildningar. Ingen elev svarade nej, men det var fyra som ej besvarat frågan så vi kan ju inte utesluta att det fanns någon som inte hade tänkt läsa vidare. Vi har även några elever som är tveksamma och inte har bestämt sig.

Det är intressant att så många svarat, ”inte nu men senare”. En del pojkar angav att de skulle göra lumpen först. Men varför så många angett ovanstående svar kan vi bara spekulera i. Vi vet att många elever är skoltrötta och vill ut och jobba innan de studerar vidare. En del är sugna på att ut och resa. Vi tror dock att ett flertal är osäkra på vad de vill läsa vidare till. Detta är ju inte konstigt, vi kan ju bara gå till oss själva som påbörjade en utbildning senare i livet. Det talas ju ofta om det livslånga lärandet och att vi byter yrkesbana under våra yrkesverksamma år.

Utifrån vår lilla undersökning så kan vi ju bekräfta att undersökningsgruppen mer än väl uppfyller den målsättning som regeringen har att varannan 25-åring ska ha påbörjat högskolestudier.(TCO,2006). Även om vi inte angett alternativet, ”inte nu men senare”, med tidsangivelse så utgår vi från att de avser de närmaste åren.

Rapporten visar också hur övergången från olika gymnasieprogram ser ut till högskolestudier inom tre år efter gymnasiet. NV ligger i topp med 81 %, SP 66% och ES 34 %. Teknikprogrammet redovisas inte.

Ungdomsstyrelsens rapport (2004) anger att det under de senaste 20 åren blivit betydligt många fler som börjat läsa på högskolan innan de fyllt 25 år. Att eleverna från de studieförberedande programmen väljer att läsa vidare är ju inte konstigt. Till stor del är ju programmen inriktade på att eleverna ska läsa vidare. Eftersom de inte är yrkesinriktade till någon större del utan förutsätter vidare studier för att ge en yrkesutbildning.

Ljung, refererad i Fransson, Lindh (2004) säger att en del elever ser vidare utbildning efter gymnasiet som ett verktyg för att nå uppsatta mål eller som en identitetsskapande process. Ibland anser hon att eleverna har tappat bort förklaringen till varför de behöver läsa vidare.

Att utbilda sig är ju både ett mål och en identitet. Oftast så utbildar vi ju oss mot ett yrke och då ser vi ju det som målet. Som i vårt fall så är det ju ett mål vi satte upp när vi började utbildningen, att vi skulle bli studie- och yrkesvägledare. Vi har ju även under utbildningens gång sett den som en identitetsskapande process till vårt blivande yrke. Vi tror nog att de flesta upplever detta under utbildningstiden. Från start till mål händer det mycket.

Det finns även en oro bland ungdomar över att kunna klara högskolestudier, visar Ungdomsbarometerns rapport (2000). 75 % av tror att det kan vara svårt att läsa på högskola, de anger studietempo, bli skoltrötta, ekonomiska problem och inte komma in på önskad utbildning som sådant de oroar sig för. De flesta anser ändå att när de väl påbörjat sina studier så var det inte så svårt som de föreställt sig.

Vi kan dock se att det är stor skillnad för eleverna att gå in på högskola än att studera på gymnasiet. Även om många lärare ger eleverna stort ansvar och att göra egna arbeten så sker den mesta undervisningen i klassrummen. Deras skoldagar är schemalagda, läxor är oftast detaljerade, lärarna följer upp eleverna och speciellt de som inte hängtt med av olika orsaker. Att plötsligt börja på högskola, där man förväntas läsa in det mesta på egen hand och ansvaret ligger på dig själv helt och hållet. Detta kan bli ett stort och svårt steg innan man kommit in i det.

6.2.3 Sökta utbildningar, olika yrken och arbetsuppgifter efter avslutad utbildning

Här tycker vi det är intressant att skilja pojkar och flickor åt för att se om det är skillnad på hur de väljer utbildningar. Vi tar även med vad flickor och pojkar vill ha för yrken och arbetsuppgifter efter avslutad utbildning. Dels visar tidigare forskning och litteratur att det är skillnad mellan könen men vi tror även själva att det skiljer sig åt mellan könen när det gäller val av utbildning och yrke. Ungdomsbarometerns rapport (2000) visar att pojkar håller sig till de ”tunga” branscherna och flickorna till de ”mjuka” branscherna. Med ”tunga” menar de data, IT, elektronik, bygg och fastighet, el/kraft/energi.

”Mjuka” media, reklam, hotell, turism, vård och omsorg, utbildning, konst och kultur.

När vi tittar på vad eleverna sökt i vår undersökningsgrupp så ser vi att det övervägande stämmer att de valt ”mjuka” och ”tunga” utbildningsvägar utifrån kön. När det gäller flickorna så har de valt inom; utbildning, vård- och omsorg, konst och kultur, media, hotell och turism. Det finns även några val av utbildningar som ses som ”tunga” men det är inte

många. Pojkarna har också valt till större del inom ”tunga” men det finns även några som valt ”mjuka” utbildningar. Detta mönster visar sig även när det gäller yrke och arbetsuppgifter.

Hur kommer det sig att flickorna vill arbeta med djur, jobba med människor (vård, omsorg, socialt, utbildning) och att pojkarna till störst del vill jobba som brandman, datatekniker, ekonom, ingenjör, företagsledning? Vi ser ju redan när barnen är små (vi har båda arbetat inom barnomsorgen) att de i ett tidigt stadium intar traditionella könsroller. Flickorna leker omvårdande lekar som: mamma, pappa, barn, dagis osv. Hur ofta har vi inte upptäckt de större flickorna i gruppen leka ”mamma” åt de minsta. Flickorna vill gärna vara fina med prinsesskläder osv. Pojkarna leker gärna vildare lekar och vill gärna konstruera och bygga. Pojkarna bryr sig inte så mycket om vilka kläder de har och smutsar hellre ner sig än flickor. Att hitta en lerpöl ute där de kan köra genom med trehjulingen så det skvätter kan vara högsta lycka. Nu har vi generaliserat en del men vi tror att de flesta som har egna barn eller varit i kontakt med barn känner igen dessa könsmonster.

Nu är det ju så att vi är olika som individer och inte bara utifrån kön. Men hur mycket beror på arv och hur mycket på miljö? Vad vi i vårt kommande yrke bör vara uppmärksamma på är att stötta och upptäcka elever som vill välja utbildning och yrke som traditionellt tillhör det andra könet.

Ahlgren (1999) menar att vår självvärdering påverkar oss mycket hur vi gör val till utbildningar och kön är en begränsande faktor. Enligt Kvinnomaktsutredningen (SOU 1998:6) refererad i Ahlgren (1999) så är inte skolan en neutral plats utan pojkar och flickor behandlas olika. Det är pojkarna som har större fördel utav skolans arbetssätt, undervisning och läromedel. Skolan formar elevernas könsidentitet med vad som ses manligt eller kvinnligt. Detta kan ju ha påverkan när de söker utbildningar genom att de inte ser alla utbildningar som möjliga.

Vi ser ju att detta kan stämma in på vår undersökningsgrupp efter att vi har sett att de väljer utbildning i huvudsak efter kvinnliga och manliga dominerade områden. I skolan ska ju all personal medverka till jämlikhet mellan könen men det verkar inte som vi uppnår detta. Detta med jämlikhet är stort och ligger inte bara på skolnivå utan på alla nivåer i samhället. Skolan är ju en spegel utav samhället i stort. Vad vi behöver tänka på är ju att medvetandegöra detta

hos oss själva var vi står när det gäller jämlikhetsaspekter innan vi försöker påverka eleverna i någon riktning.

Sverige upplevs ju av många som ett jämlikt samhälle men vi som bor i Sverige upplever det nog inte alltid så. Det beror ju naturligtvis på vad man jämför med. Det känns ju inte bra att skolan behandlar eleverna så olika, enligt ovanstående undersökning. Alla styrdokument på olika nivåer säger att alla som jobbar inom skolan ska verka för jämlikhet. Även att det är pojkarna som drar fördel av skolans arbetssätt och undervisning så är det ändå mest flickor som går vidare till högre utbildningar.

I TCO:s rapport (2006) kan vi se att i Jönköpings län 2003/04 så var det 38,2 % män och 52,1 % kvinnor som påbörjade högskolestudier i åldern upp till 25 år. Även i vår undersökningsgrupp så var det fler kvinnor än män som har sökt utbildning. En förklaring som framgått av svaren är att en del män ska göra lumpen direkt efter gymnasiet. Vad det finns mer för orsaker vet vi inte. I resultatet kan vi se att fler flickor än pojkar har svarat på frågan om yrke och arbetsuppgifter efter avslutad utbildning. Vi vet inte vilka orsaker som ligger bakom detta

Om vi tittar på vad eleverna valt för yrke efter avslutad utbildning och om den matchar efterfrågan på arbetsmarknaden så kan vi göra en jämförelse med AMS rapport (2006) och Länsarbetsnämndens rapport (2005). Inom de ”tunga” branscherna så kommer civilingenjörer efterfrågas, inom IT dock inte datatekniker som det är överskott på, maskinmonterare kommer efterfrågas.

När det gäller de mjuka branscherna så är det efterfrågan på lärare och sjuksköterskor. Det ser olika ut för olika lärargrupper och sjuksköterskor som efterfrågas ska ha specialistkompetens. Restaurangbranschen kommer behöva mer arbetskraft. Det finns dock en hel del valda utbildningar och yrken som inte efterfrågas i någon större utsträckning på arbetsmarknaden. När det gäller företagsledning och VD så är det ju befattningar som man inte får direkt efter avslutad utbildning. Inom små branscher som designer, artist, konservator, sjökapten, konstnär så är ju arbetsmarknaden begränsad.

6.2.4 Utbildningsort

Här ser vi ju snabbt i resultatet att Jönköping är den utbildningsort som flest elever valt. Linköping kommer som tvåa och som nummer tre kommer Växjö.

TCO (2006) visar i sin rapport att 60 % av studenterna efter avslutade studier vill bo kvar på studieorten, hemorten eller inom regionen. Detta betyder ju att de flesta studenterna är kvar i länet som de studerat i. Även Länsarbetsnämndens rapport (2005) visar ungdomarna i Jönköpings län återvänder eller stannar kvar i hemkommunen. Ungdomsbarometern (2000) tar också upp att ungdomar oftast väljer utbildningsort nära hemmet om den utbildning de vill gå finns där. Andra faktorer som påverkar är också: bra studentliv, stort kursutbud, att skolan har gott rykte och att man har möjlighet betygsmässigt att komma in.

Det är ju spännande att läsa i flera rapporter att ungdomarna väljer utbildningsort nära hemmet. Vi trodde nog att ungdomar som bor i landsbygd, småstäder och mellanstora städer lockades mer av utbildningar i storstäderna. Ett skäl till att ungdomar väljer en närliggande utbildningsort kan vara att de kan då bo kvar hemma och pendla. På det sättet kan de klara sig ekonomiskt bättre genom att de inte behöver ta så stora studielån. Det är ju väl känt att det är svårt ekonomiskt att leva på studielån. För att inte tala om vad all kurslitteratur kostar för studenterna. Ibland kan det ju vara pojk/flickvän eller kompisar som gör att man inte vill flytta så långt. Men det finns ju en del elever i vår undersökning som kommer flytta till både storstäder och mindre orter. De elever som flyttar till mindre orter har valt folkhögskola, KY eller påbyggnadsutbildningar.

6.3 Det ”goda arbetet”

Enligt betänkandet i Kvinnomaktsutredningen (SOU 1998:6) refererad i Ahlgren (1999) kan man läsa att den studie som Lärarhögskolan i Stockholm har gjort visar att pojkar i första hand valde utbildningar där yrket medförde hög status och hög lön. Detta kan man också se i vår studie där 34 pojkar av 37 möjliga som tyckte att bra lön var viktigt och 35 flickor av 41 möjliga också tyckte att ”bra lön” var viktigt. Vår studie visar alltså att flickor och pojkar tycker att bra lön är viktigt.

Utifrån detta svar tänker vi i ett vidare perspektiv om de löneskillnader som finns mellan män och kvinnor ute på arbetsmarknaden främst inom den privata sektorn. Pojkarna tycker det är viktigt med bra lön men frågan är om de tycker att det är lika viktigt att flickorna också får

lika bra lön? Är nästa generations kvinnor villiga att fortsätta kampen mot ojämställda löner? Är möjligen löneskillnaden om några år väsentligt mycket mindre mellan kvinnor och män så att eleverna i vår undersökningsgrupp slipper dessa orättvisor? Studien visar bara vad den enskilde har svarat utifrån sina värderingar och svarar därför inte på någon av dessa frågor.

I Ungdomsstyrelsens skrifter (2004:6) presenteras ungdomars syn på arbete. Där konstateras att den viktigaste egenskapen för ett arbete är trevliga arbetskamrater. Också

Ungdomsbarometerns rapport, ungdomar, utbildning & arbete (2000) visar att trevliga arbetskamrater kommer högt upp på skalan när det gäller ungdomars syn på ett bra arbete.

Vår studie pekar entydigt på att "trevliga arbetskamrater" kommer högst upp på önskelistan över ett gott arbete både när det gäller flickor och pojkar.

För pojkarnas del kommer sedan "bra lön" som nummer två och på tredje plats möjlighet till "möjlighet till individuell kompetensutveckling".

Flickorna svarar att "möjlighet till kompetensutveckling" kommer på andra plats och att "vara till nytta för andra" kommer på tredje plats för dem.

Här kan vi alltså se att socialisationen med andra människor ute i arbetslivet är väldigt viktigt för både pojkar och flickor eftersom de svarat att "trevliga arbetskamrater" är viktigast. De vill förmodligen känna sig som en viktig och respekterad del i arbetslaget. Trevliga arbetskamrater hör ju ofta ihop med ett gott arbetsklimat och det förstår vi att de flesta i vår studie vill ha. I skolan får eleverna på ett tidigt stadium träna sig i att samarbeta med andra och få förståelse för andra människors olikheter. Detta tror vi är bra för det kommande arbetslivet och hjälper säkert till att forma individer till "trevliga arbetskamrater".

Endast två svarade att det var mindre viktigt med "trevliga arbetskamrater och det var flickor som svarade så. Detta svar kanske beror på att man kommer att välja ett yrke där man inte har några arbetskamrater utan man har ett ensamarbete.

På det hela taget så kan man se i vårt svarsmaterial att pojkarna och flickorna har svarat väldigt lika varandra. Det är bara marginella skillnader mellan dem om man slår ihop huvudvariablerna "mycket viktigt" och "ganska viktigt" till en enhet samt "mindre viktigt" och "inte alls viktigt" till en enhet.

Lite större enstaka skillnader hittar vi under "bra lön" där 13 pojkar hade fyllt i det som "mycket viktigt" medan endast 3 flickor fyllt i det som "mycket viktigt".

En annan större skillnad mellan könen gäller faktorn ”att vara till nytta i samhället” där 14 flickor hade fyllt i det som ”mycket viktigt” medan endast 6 pojkar tyckte det samma. Det är alltså mer än dubbelt så många flickor som pojkar som tycker att det är ”mycket viktigt” att ta ett samhällsansvar. Flickorna som svarade så tycker förmodligen att det är extra viktigt att känna att de har en plats i arbetslivet och samhället. Kanske har de ett ”kall” att inom något område göra nytta och att denna drivkraft att få göra detta är stor och sedd ur ett samhällsperspektiv. Här kan man fråga sig om svaren innehåller det att dessa flickor känner mindre benägenhet att ligga samhället till last när det gäller olika bidrag och att de därför hellre går ut i vilket arbete som helst bara för att kunna försörja sig själv?

På frågan om hur eleverna värderar olika faktorer för ett bra arbete kan vi alltså konstatera att när det gäller synen på ”det goda arbetet” så finns det inga eller mycket begränsade skillnader i hur könen värderar olika faktorer för detta. Det ser vi som glädjande eftersom det borde leda till att bägge könen sedan kommer att sträva efter att skapa detta ”goda arbete” ute på sina arbetsplatser.

6.4 Faktorer som påverkar studievalet

Om vi börjar titta på hur eleverna upplevde att föräldrar, kamrater, syv och andras påverkan i deras studieval, ser vi att övervägande del upplevde att deras påverkan inte var så viktig. Ahlgren (1999) menar att ungdomar är påverkade av värderingar som finns i deras omgivning genom föräldrar, kompisar och personal i skolan. Men hon menar också att ungdomar med starkt självförtroende lättare väljer utbildning från sina egna värderingar. De är inte så beroende av vad andra i omgivningen tycker. Vi tror ändå även att inte eleverna uppgett att de blivit så påverkade av sin omgivning att det är så till viss del. Alla möten med andra människor får betydelse för oss i olika sammanhang men mycket sker omedvetet. Föräldrar har stor påverkan eftersom eleverna vistas i familjen till stor del och det är de som är viktigast för dem. Vi börjar ju prata om ”vad ska du bli när du blir stor?” när barnen är små och eleverna hör ju föräldrarna prata om olika yrken, utbildningar hemma vid middagsbordet. Akademikerbarn har nog ofta krav på sig att läsa vidare eftersom det ses som en självklarhet i familjen. Det kan finnas vissa studietraditioner och speciella högskolor som det finns outtalade krav att sonen/dottern ska gå på. Både i Ungdomsbarometerns (2000) och Ungdomsstyrelsens (2004) rapporter skrivs det om att vad ungdomarna väljer har stort samband med föräldrarnas utbildningsnivå och familjebakgrund. Vi tror att det sker mer

kompisval i åk. 9 inför gymnasiet. Ofta har eleverna blivit mer självständiga och medvetna om vad de vill studera till i åk 3 på gymnasiet. Men det är en del elever som upplever det som ganska viktigt när det gäller kompisars och andras påverkan. Med andras påverkan tror vi att det kan röra sig om nära anhöriga eller andra som eleverna har nära relationer till. Vår yrkesgrupp är de som minst påverkar eleverna i deras studieval enligt undersökningen. Även här tror vi att det kan vara en viss omedveten påverkan om eleverna har haft vägledningssamtal och ventilerat sina funderingar omkring sin framtid.

Eleverna i åk 3 på gymnasiet får oerhört mycket informationsmaterial från olika utbildningsanordnare. De åker på utbildningsmässor, informatörer kommer till skolan osv. Vi kan se i vår undersökning att fler pojkar än flickor upplever att det har större påverkan inför valsituationen. Vi blir ju alla påverkade av information som vi får och idag är den ofta skickligt upplagd för att locka.

Bra lön och hög status ligger inte i topp men bra lön är något som pojkar upplever viktigare än flickor. Elever som har planerat att gå vidare till universitet ser karriär som viktigt och i karriärsbegreppet så innefattas oftast högre lön. I Ungdomsbarometerns (2000) rapport framkommer att 50 % av de tillfrågade ungdomarna angav lönen som en viktig faktor i synen på arbete. Högskolestuderande och ungdomar från akademikerfamiljer var de mest avvisande till arbete med lägre lön. Vi tror även att det kan vara så att eleverna inte känner till vilka lönenivåer som de kan förvänta sig efter avslutade utbildningar. Men visst vill vi alla kunna få så hög lön som möjligt. Det är ju bara att gå till sig själv när det gäller detta område.

Slutsatsen av vilka faktorer som påverkar elevernas studieval är lika för både flickor och pojkar i undersökningen. Som viktigast anser de att ”förväntningar om intressanta arbetsuppgifter i det kommande yrket” är. Det stämmer överens med Ungdomsstyrelsens rapport (2004) där ungdomarna i undersökningen anger egenskaper i kommande arbete som viktiga. De tar där upp intressanta och omväxlande arbetsuppgifter bl. a. Vad eleverna menar med intressanta arbetsuppgifter är ju varierande men vi utgår från att de vill ha ett omväxlande arbete med möjlighet till utveckling inom sitt arbetsområde.

Som nummer två kommer ”lätt att få arbete efter utbildningen”. När vi tittar på arbetsmarknaden idag och framöver så kan vi se att en del elever valt utbildningar till yrken som efterfrågas. Ungdomar kollar ofta upp arbetsmarknadsläget när de söker utbildning och

har bra koll på det. Sedan finns det alltid elever som väljer utbildningar utifrån sitt intresse även om arbetsmarknaden för det området inte ser bra ut. En elev sa till oss när vi gjorde undersökningen,” - Det är väl inte så lätt att få jobb som syv? ”Och det måste vi ju hålla med honom om att vår arbetsmarknad inte är så stor i dagsläget i alla fall.

Utbildningsorten kom som nummer tre och där har vi ju sett att eleverna gärna vill studera nära sin hemort om den önskade utbildningen fanns där. När det gäller utbildningsort har vi fört diskussioner om det området innan i diskussionsdelen..

När det gäller ”Det var det bästa valet utav de som var möjliga för mig att välja” så tänker vi först och främst på betyg och att bli antagen på sökt utbildning. Men det kan ju även vara andra orsaker som gör att det är ett begränsat valutrymme.

Några elever angav annat alternativ som ”Att jobba med någonting man verkligen vill”, ”Vad mina intressen är”, ”Något roligt” och ”Bra arbetstider”. De tre första alternativen kan vi koppla till ”förväntningar om intressanta arbetsuppgifter i det kommande yrket” eftersom de kan rymmas inom det. Det kan också ses som en längtan efter att få jobba med sitt drömyrke. Vad bra arbetstider kan vara varierar ju från individ till individ. En del vill jobba dagtid, en del kvälls- eller natttid. Så bra arbetstider är svårt att definiera eftersom vi är olika som individer.

6.5 Studie- och yrkesvägledning

I resultatet kan man se att 21 män och 28 kvinnor hade haft behov av studievägledning. När det gällde den faktiska kontakten med studie- och yrkesvägledare så hade 27 män och 33 kvinnor haft denna. De kvinnliga eleverna svarar alltså att de har större behov av kontakt med studievägledare.

Vi tror att flickor är mer intresserade av och har lättare att prata om sin situation och sina tveksamheter runt olika valalternativ än vad kanske pojkarna har. Vår erfarenhet är att man kan se detta på antalet samtalsbokningar till den studievägledare som finns på skolan. Flickor tar i regel mer kontakt med vägledare än pojkar gör. Men det skulle också kunna vara så att pojkarna vet i större utsträckning vad de vill utbilda sig till och arbeta med och därför inte behöver så mycket hjälp omkring sitt beslut.

Enligt resultatet kan man se att endast 2 män och 6 kvinnor deltagit i grupp vägledning. Och om man tittar på svarsalternativet ”Få hjälp att lära känna mig själv och bli klarare över vad jag vill bli” i fråga 13 så ser man att av de 51 elever som svarat på frågan så har 26 sagt att de tycker det är ganska viktigt eller mycket viktigt med detta. Utav dessa 26 så är svaren jämfördelade mellan kvinnor och män fast kvinnorna har i stor majoritet fyllt i att det tycker det är mycket viktigt med sådan hjälp.

Detta kan man då tolka som att flickor i högre grad behöver lära känna sig själva och sina förmågor. Vi tror dock att pojkar kanske har samma behov av att lära känna sig själva men är inte lika medvetna om det.

Behovet av hjälp med att lära känna sig själv är enligt vår undersökning förhållandevis stort eftersom mer än 25% svarat att de hade det.

Ahlgren (1999) skriver om betydelsen av självvärderingen som ungdomar gör och att den ligger till grund för deras framtida studieval. Det de tror om sig själv och sina förmågor får bestämma vilka studie- och yrkesval de senare gör.

Samtliga vägledningsmodeller betonar mer eller mindre vikten av att lära känna sig själv innan man kan ta nästa steg och göra olika studie- och yrkesval.

Vi tror därför att det är väldigt viktigt att vägledarna arbetar med att hjälpa ungdomar att på olika sätt komma underfund med vilka de är som personer, vilka värderingar och intressen de har samt aktivt få pröva olika alternativ för att sedan kunna göra rätt studie- och yrkesval som baserar sig på mer kunskap och erfarenhet. Grupp vägledning är en modell för detta och skulle förmodligen hjälpa den grupp ungdomar i vår undersökning som svarat att de hade behov av mer självkänedom.

Vår studie visar att 31 st elever av 56 tyckte att ”tid för att prata igenom sin situation” var mycket viktigt eller ganska viktigt. Konstruktivistisk vägledning bygger just på samtalet som utgår från den sökandes levnadsrum. Denna modell vill hjälpa individen att få perspektiv på sitt liv och möjlighet att reflektera över alternativa sätt att leva. Också här tror vi att grupp vägledning kan vara användbar i kombination med enskilda samtal.

När det gäller svarsalternativet ”Få information om utbildningar och yrken m m” så ser vi att av 59 elever som svarat på frågan så har 42 sagt att det tycker det är ganska viktigt eller mycket viktigt och fördelningen mellan kvinnornas och männens svar är relativt lika. De flesta som svarat på frågan tycker alltså att det är viktigt att bli informerade om utbildningar och yrken.

Detta är vår också erfarenhet som arbetat som studievägledare, att elever i hög grad kommer för att ställa frågor om olika studier och yrken. Dessa frågor är ofta så detaljerade att det är svårt för en studievägledare att kunna allting om alla utbildningar och yrken utantill. Ibland förväntar sig dock eleverna att studievägledaren ska kunna mycket om just detta. I enkäten kunde eleverna kommentera något övrigt och då framkom bl.a. detta att flera av dem tyckte att studievägledaren inte kunde så mycket, att de inte fått tillräcklig information och att de fått ta reda på mycket själva. Utifrån våra erfarenheter och dessa synpunkter kan vi bara betona hur viktigt det är att studievägledaren förklarar för eleverna hur hon arbetar, hur ett val kan gå till och vilken hjälp till självhjälp de kan få så besvikelser och missförstånd av detta slag inte uppstår. Men eftersom vi som studievägledare också är informatörer så behöver vi fundera på hur hjälper vi dem att hantera all information som strömmar mot dem från olika utbildningsanordnare.

I Fransson, Lindh (2004) står det att ungdomars brist på erfarenheter från yrkeslivet samt deras föreställningar om både sig själva och de studie- och yrkesalternativ som finns ligger till grund för de val som görs. Ungdomar behöver få kunskap inte bara om vad de väljer utan också om vad de väljer bort.

I fyrstegsmodellen beskrivs just hur medvetenhet om sig själv och alternativen ligger till grund för vilka studie- och yrkesval man sedan gör. Även Amundsons modell visar hur man kan arbeta för att hjälpa individen kartlägga sig själv.

Att man som Studie- och yrkesvägledare har en plan i sitt arbete med att hjälpa elever i sina studie- och yrkesval ser vi som väldigt viktigt. Man behöver ha en struktur för sitt arbete för att skapa meningsfulla samtal med eleverna. Detta hjälper eleverna att skapa struktur för sina funderingar så att de kan se var de står och var de vill gå.

Av kommentarerna framkom också att hjälpen från studievägledaren inte varit tillräcklig och att mycket osäkerhet runt valet fanns kvar. Någon skrev också att ”val av studier är en lång resa och inte på långa vägar är klar när man slutar gymnasiet även om man valt något”

Detta är också vår erfarenhet när vi arbetat med ungdomar att de faktiskt inte vet vad de vill söka till eller ”bli när de blir stora” trots att de är nitton år och går sista året på gymnasiet.

Många är fortfarande osäkra och vill göra något annat innan de studerar vidare. De flesta i vår undersökning (36 st) svarade ju att de tänkt läsa vidare senare men inte nu.

Vi tror att ungdomar t.ex. vill resa, arbeta, få fler erfarenheter och låta tiden gå så att de hittar och lär känna sig själv lite mer innan de sedan kan välja den utbildning som passar dem. Vi

tror också att många ungdomar skulle behöva mer omfattande och djupgående hjälp av studievägledare men eftersom inte alla söker den hjälpen så kan det vara svårt att nå de som verkligen behöver den. Det handlar naturligtvis också om tidsbrist för studievägledarna som enligt vår erfarenhet känner hur elevers behov ökar samtidigt som arbetsmarknadens förutsättningar förändras. Vägledningens utformning och inriktning måste ju byggas på samhällsutvecklingen och därför tror vi också att fortbildning för studievägledarna är viktigt.

6.6 Framtida forskning

Det kunde vara intressant att göra en större studie på detta område. Att utifrån samma frågeställningar jämföra högländskommunerna med varandra och sedan ställa mellan- och storstadskommuner mot mindre kommuner för att se om eleverna tänker och väljer lika samt att också göra studien i hela landet från norr till söder för att se om det skiljer utifrån vilken landsända de kommer. Man skulle också kunna utveckla frågeställningarna till att också omfatta vilket yrke föräldrarna till eleverna har för att se hur studie- och yrkesvalen faller utifrån den faktorn. Att göra en uppföljande studie vore sedan intressant för att se hur många som verkligen gick vidare till utbildning och vilka utbildningar det i så fall var samt hur många inte gått vidare till utbildning och orsaker till det.

Litteraturförteckning

Ahlgren,R-M.Hagström,T (red).(1999) *Ungdomar i övergångsåldern – handlingsutrymme och rationalitet på väg in i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.

Amundson,N.E.(2000) *Aktivt engagemang – att berika vägledningsprocessen*.
Stockholm: TRINOM förlag ab.

Bell,J.(1995) *Introduktion till forskningsmetodik*.Lund: Studentlitteratur.

Egan,G.(2001) *The Skilled Helper, A Problem-Management and Opportunity-Development Approach to Helping, SEVENTH EDITION*. USA: BROOKS/COLE.

Fransson,K,Lindh,G(2004) *Ungdomars utbildnings- och yrkesval – i egna och andras ögon*.
Stockholm: Skolverket, Fritzes kundservice.

Goldstein-Kyaga,K,Hagström,T(red).(1999) *Ungdomar i övergångsåldern – handlingsutrymme och rationalitet på väg in i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.

Lindh,G.(1988) *Vägledningsboken, Vägledning med inriktning på utbildning,, yrke och arbete*.
Lund: Studentlitteratur.

Lovén,A.(2000) *Kvalet inför valet, Om elevers förväntningar och möten med vägledare i grundskolan*. Institutionen för pedagogik, Malmö Högskola.

Peavy,V.R.(2000) *Konstruktivistisk vägledning teori och metod* .Stockholm: TRINOM förlag ab.

Trost.J.(1994) *Enkätboken*.Lund:Studentlitteratur.

Rapporter, utredningar och artiklar

AMS, Israelsson,T, Pärlemo, L, Tydén, H.(2006) *Var finns jobben 2006?*
Stockholm:Arbetsmarknadsstyrelsen, Ura 2006:1.

Länsarbetsnämnden(2005). *Framtida arbetsmarknad i Jönköpings län. En bedömning av branschutveckling, utbud och efterfrågan på arbetskraft i länet och dess lokala arbetsmarknadsregioner till år 2010*. Jönköping: Länsarbetsnämnden.

Skolverkets rapport nr 126(1997). *UG 95, utvärdering av grundskolan 1995, Studie- och yrkesorientering årskurs 9*. Stockholm: Liber Distribution.

Skolöverstyrelsen(1991). *Vem behöver syo? Syofunktionen och syofunktionärens uppgifter vid några grundskolor och uppföljningsenheter*. Stockholm: TRINOM förlag ab.

Smålands – Tidningen (20060331) *Artiklar om utbildning och jobb efter gymnasiet*.

TCO, Mann, J(2006) *Utan högskolorna stannar Sverige*. TCO, 20060424, nr 6/06, Samhällspolitiska avdelningen.

Ungdomsbarometern(2000). *Ungdomar, utbildning och arbete*. Stockholm: Bromma Tryck.

Ungdomsstyrelsens skrifter 2004:6 (2004). *Ungas syn på arbete, En fördjupning av Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 20003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsens utredningar 18 (2000). *Ungdomars vägval – en studie om utbildning och arbetslivets början*. Stockholm: Litografia AB.

Denna enkät innehåller frågor som vill ta reda på hur du som gymnasieelev på ett studieförberedande program ser på ditt kommande studie- och yrkesval och vilka faktorer som spelar in för dessa. Undersökningen kommer att användas som material i en examensuppgift som Kristina Adolfsson och Anna Thelander gör på Studie- och yrkesvägledarprogrammet. Du kommer att vara anonym.

1. Kön

Kvinna

Man

2. Vilket program går du?

3. Viken utbildning har den av dina föräldrar som har högst utbildning?

Grundskola

Yrkesutbildning vid yrkes- eller gymnasieskola

Teoretiskt gymnasium eller läroverk

Högskola/Universitet

Annan utbildning

4. Har du tänkt läsa vidare efter gymnasiet?

Ja

Nej

Vet ej

Inte nu men senare

5. Vilken utbildning har du sökt efter gymnasiet?

6. Vilket yrke eller vilka arbetsuppgifter vill du ha efter avslutad utbildning?

7. Vilken utbildningsort har du valt i första hand?

Nu följer ett par frågor om studier och arbetsliv

8. Vad kännetecknar ett "gott arbete"?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Mindre viktigt	Inte alls viktigt
Trevliga arbetskamrater	☐	☐	☐	☐
Bra lön	☐	☐	☐	☐
Flexibla arbetstider	☐	☐	☐	☐
Utåtriktat arbete/kontakt med människor	☐	☐	☐	☐
Möjligheter att leda andra människor/bli chef	☐	☐	☐	☐
Möjlighet att prova egna idéer och ta initiativ	☐	☐	☐	☐
Hög status	☐	☐	☐	☐
Möjlighet till individuell kompetensutveckling	☐	☐	☐	☐
Att vara till nytta för andra	☐	☐	☐	☐
Att vara till nytta i samhället	☐	☐	☐	☐
Goda karriärmöjligheter	☐	☐	☐	☐
Annat alternativ	☐	☐	☐	☐

Om du fyllt i Annat alternativ, vad är det i så fall?

9. Vad var det som påverkade dig till ditt studieval?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Mindre viktigt	Inte alls viktigt
Föräldrars påverkan	☐	☐	☐	☐
Kamraters påverkan	☐	☐	☐	☐
Syv:s påverkan	☐	☐	☐	☐
Andra personers påverkan	☐	☐	☐	☐
Marknadsföring från utbildningsanordnare	☐	☐	☐	☐
Förväntningar att yrket ska leda till bra lön	☐	☐	☐	☐
Förväntningar att yrket ska leda till hög status	☐	☐	☐	☐
Utbildningsorten	☐	☐	☐	☐
Förväntningar om intressanta arbetsuppgifter i det kommande yrket	☐	☐	☐	☐
Det var det bästa valet utav de som var möjliga för mig att välja	☐	☐	☐	☐
Lätt att få arbete efter utbildningen	☐	☐	☐	☐
Annat alternativ	☐	☐	☐	☐

Om du fyllt i Annat alternativ, vad är det i så fall?

Nu kommer några frågor rörande Studie- och yrkesvägledning

10. Har du haft behov av studie- och yrkesvägledning?

Ja

Nej

11. Har du haft kontakt med Studie- och yrkesvägledare angående studie – och yrkesfrågor?

Ja

Nej

12. Har du deltagit i gruppvägledning?

Ja

Nej

13. Hur viktig anser du att nedanstående studie- och yrkesvägledning var för ditt val?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Mindre viktigt	Inte alls viktigt
Råd om val av utbildning och yrke	☐	☐	☐	☐
Tid att prata igenom min situation inför valet	☐	☐	☐	☐
Få information om utbildningar och yrken m m.	☐	☐	☐	☐
Få hjälp att lära känna mig själv och bli klarare över vem jag är och vad jag passar för	☐	☐	☐	☐
Få nya idéer och infallsvinklar	☐	☐	☐	☐
Få diskutera min lämplighet för olika utbildningar/yrken	☐	☐	☐	☐

Övrigt du vill kommentera:

-

Tack för din medverkan!

2006-04-20

